

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1925.

Andra kammaren.

Nr 19.

Tisdagen den 10 mars.

Kl. 3,30 e. m.

§ 1.

Justerades de vid kammarens sammanträde den 4 innevarande mars förda protokollen.

§ 2.

Herr statsrådet *Larsson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 71, angående ytterligare medel för lån till egnahemsbyggnader för statens järnvägars personal vid Notviken och Ulriksdal;

nr 87, angående antalet av ordinarie befattningar såsom byrådirektör vid statens vattenfallsverk; och

nr 93, angående befrämjande av lufttrafik.

Dessa propositioner bordlades.

§ 3.

Föredrogos var för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionen, nr 82, angående utförande av vissa nybyggnads- och förbättringsarbeten beträffande ekonomibygnader vid statens vårdanstalt å Venngarn för alkoholister;

till bankoutskottet propositionerna:

nr 83, angående tilläggspension åt f. d. förste förmannen S. Persson Lindgren m. m.;

nr 84, angående utvidgad pensionering av sjuksköterskor;

nr 85, angående pensionsrätt för vissa befattningshavare vid statens uppfostringsanstalter för sinnesslöa; och

nr 81, angående pension å allmänna indragningsstaten åt pressombudet i Berlin G. Blomquist ävensom åt efterlevande till vissa inom utrikesförvaltningen förut anställda personer; samt

till behandling av lagutskott propositionen, nr 89, angående godkännande av förslag till konvention angående motarbetande av smuggling av alkoholvaror, m. m.

§ 4.

Vidare föredrogos de på kammarens bord liggande motionerna nr 282 av herr *Månsson* i Erlandsro m. fl. samt nr 283 av herrar *Bengtsson* i Norup och *Carlström*; och remitterades därvid den förra motionen till behandling av lagutskott samt den senare till särskilda utskottet.

Andra kammarens protokoll 1925. Nr 19.

§ 5.

Föredrogos, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtanden nr 5 och 6, statsutskottets utlåtande, nr 2, första lagutskottets utlåtande nr 14 samt andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande nr 5.

§ 6.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från jordbruksutskottet:

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 11, angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar;

nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse av rätt till bearbetande av icke inmutningsbara mineralfyndigheter å kronojord;

nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 28, angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar;

nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avstående i vissa fall av mark från kronoegendomar eller upplåtande av nyttjanderätt eller servitutsrätt till sådan mark;

nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa telegrafverket och statens järnvägar tillhöriga markområden; och

nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående efterskänkande av en kronans fordran mot jägmästaren i Kristinehamns revir Erik Danielsson; samt

från bankoutskottet:

nr 65, i anledning av väckta motioner om vissa ersättningar i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring;

nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfälliga lönetillägg åt vissa vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare, i vad avser elfte huvudtiteln;

nr 67, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pensionering av vissa icke-ordinarie befattningshavare vid Flyinge hingstdepå och stuteri samt Strömsholms hingstdepå; och

nr 68, i anledning av väckt motion angående beredande av möjlighet för obotligt sjuk prästman att före 65-årsåldern komma i åtnjutande av emeritilön.

§ 7.

Till bordläggning anmäldes:

bevillningsutskottets betänkande, nr 16, i anledning av väckta motioner om beredande åt kommunerna av behörigt inflytande på beviljandet av rättigheter till rusdrycksförsäljning inom närliggande kommuner; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disposition av till skolväsendet upplåtna byggnader vid Strömsholms hingstdepå m. m.;

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal om försäljning av statens spannmålslagerhus i Roma;

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse av kronan tillhörande jordägarandelar i gruvor; och

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till riksskogstaxeringens fullföljande m. m.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag.

§ 9.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Borggren</i>	under 7 dagar fr. o. m. den 12 mars,			
» <i>Anderson</i> i Linköping	» 2 » » » 10 » och			
» <i>Ödström</i>	» 5 » » » 12 » .			

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3,45 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Onsdagen den 11 mars.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Herr statsrådet *Linders* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 90, angående kolonisation å kronoparker i Norrland och Dalarna;

nr 94, angående avlöningsförmåner m. m. åt vissa kronojägare i Villingsbergs revir;

nr 99, angående ändrad disposition av det å 1915 års riksstat uppförda anslaget till hydrografisk-biologiska undersökningar i Atlantiska oceanen;

nr 96, med förslag till lag om upphörande av kammarrättens domsrätt i vissa mål;

nr 95, med förslag till allmänt resereglemente; och

nr 98, med förslag till förordning om vissa ändringar i förordningen den 6 november 1908 (nr 129) angående en särskild stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper.

Dessa propositioner bordlades.

§ 2.

Upplästes följande till kammaren inkomna sjukbetyg:

Att herr riksdagsman *David Norman* från Läckeby insjuknat i lunginflammation och är till följd härav oförmögen att infinna sig i riksdagen under de närmaste veckorna, intygas på heder och samvete.

Kalmar den 9 mars 1925.

Hj. Ringberg.
1:ste stadsläkare.

§ 3.

I enlighet med därom den 7 innevarande mars fattat beslut företogs nu val av dels sex revisorer för deltagande i den granskning av statsverkets, riksbankens och riksgäldskontorets tillstånd, styrelse och förvaltning, som skall äga rum under innevarande år, dels ock sex suppleanter för dessa revisorer; och befunnos efter valförrättningens slut följande ledamöter av riksdagens andra kammare hava blivit utsedda till revisorer och suppleanter, nämligen: herr *Borg* . till revisor med herr *Johansson* i Uppmålby som suppleant,

» <i>Hamrin</i>	»	»	»	» <i>Ödström</i> som suppleant,
» <i>Lorichs</i>	»	»	»	» <i>Magnusson</i> i Skövde som suppleant,
» <i>Nilsson</i> i Tånga	»	»	»	» <i>Magnusson</i> i Kalmar som suppleant,
» <i>Svensson</i> i Betingetorp	»	»	»	» <i>Nilsson</i> i Antnäs som suppleant och
» <i>Sävström</i>	»	»	»	» <i>Carlsson-Frosterud</i> som suppleant.

var och en med 163 röster.

§ 4.

Justerades protokollsutdrag angående det i nästföregående paragraf omnämnda valet.

§ 5.

Föredrogos var för sig och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts på kammarens bord liggande propositioner:

nr 71, angående ytterligare medel för lån till egnahemsbyggnader för statens järnvägars personal vid Notviken och Ulriksdal; och

nr 87, angående antalet av ordinarie befattningar såsom byrådirektör vid statens vattenfallsverk.

Vid härpå skedd föredragning av propositionen, nr 93, angående befrämjande av lufttrafik, överlämnades nämnda proposition, i vad den avsåge förslaget angående komplettering av den officiella väderlekstjänsten, till jordbruksutskottet och i övrigt till statsutskottet.

§ 6.

Härefter föredrogos, men bordlades åter bevillningsutskottets betänkande nr 16 och jordbruksutskottets utlåtanden nr 15—18.

§ 7.

Herr talmannen tillkännagav, att efter överläggning inom talmanskonferensen rörande riksdagens arbete under tiden närmast före och efter påsk beslutats, att sista arbetsplenium före påsk komme att hållas torsdagen den 2 med fortsättning, om så erfordrades, fredagen den 3 nästkommande april, att första arbetsplenium efter påsk skulle äga rum torsdagen den 16 april, därvid gemensamma omröstningar skulle företagas över eventuellt då godkända voteringspropositioner, samt att under den mellanliggande tiden inga andra ärenden komme att upptagas till avgörande än sådana, som rörde godkännande av voteringspropositioner, skrivelseförslag och dylikt.

§ 8.

Föredrogos vart för sig:

bevillningsutskottets betänkande, nr 15, i anledning av väckt motion om obligatoriskt upptagande av särskild avgift för vissa offentliga nöjeställningar; och

andra lagutskottets utlåtande, nr 8, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ändring i förordningen den 21 december 1857 om ägors fredande emot skada av annans hemdjur samt om stängelskyldighet.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda betänkande och utlåtande hemställt.

§ 9.

Till avgörande förelåg nu konstitutionsutskottets utlåtande, nr 5, i anledning av väckt motion om avskaffande av den ärftliga konungamakten och införande av republik.

Ang.
avskaffande
av den ärftliga
konungama-
kten.

I en inom andra kammaren väckt till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 5, hade herr *Spångberg m. fl.* föreslagit, att riksdagen måtte besluta uttala sig för avskaffande av den ärftliga kungamakten och införande av republik samt hos regeringen begära förslag till de ändringar i grundlagen, som på grund av detta beslut erfordrades.

Med uttalande av den uppfattningen, att skäl saknades att till övervägande upptaga frågan om en förändring av statsskicket, hemställde utskottet, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet voro fogade reservationer:

av herrar *Sävström, Strömberg, Gustav W. Hansson, Larsén, Hallén, Andersson* i Igelboda, *Karlsson* i Vadstena och *Sjöström*, som ansett att utskottets hemställan, vari de instämde, bort grundas å annan, av dem angiven motivering;

av herr *Hellberg*;

av herr *Reuterskiöld* med ett särskilt uttalande i fråga om utskottets yttrande; samt

av herrar *David K. Bergström, A. Ljunggren* och *Bäckström*, vilka, i likhet med förstnämnda reservanter, instämt i utskottets hemställan, men till stöd för sin mening åberopat särskild motivering.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr Spångberg: Herr talman, ärade kammarledamöter! Utskottet säger i sitt utlåtande sig ha kommit till den uppfattningen, att skäl saknas att till behandling upptaga frågan om en förändring av statsskicket. När jag ser efter, vilka som kunna stå bakom detta utlåtande, så finner jag deras uppfattning fullt förklarlig från deras givna utgångspunkter. Det är typiska representanter för kapitalisterna, som i detta utlåtande yppat sitt hjärtas mening och sin syn på hur förhållandena allt framgent böra vara. Denna mening är ju också fullt förklarlig, så länge kungen är ett lydigt redskap i överklassens händer, något som han ju för övrigt av naturliga skäl alltid har varit såväl i Sverige som i andra länder. Det är fullt naturligt under sådana förhållanden, att överklassen vill ha honom kvar. Detta är sålunda orsaken till att herrarna i utskottet hava funnit, att det saknas skäl att upptaga ifrågavarande sak till behandling.

Ang.
avskaffande
av den ärftliga
konungamakten.
(Forts.)

Å andra sidan tror jag, att det nog skulle vara mycket svårt att komma fram med de verkliga skälen för systemets bibehållande. Herrarna, som avfattat detta utlåtande, vilja tydligen icke komma fram med dessa, då några andra skäl än sådana, som äro dikterade av rena överklassintressen — vilka skäl herrarna helst inför offentligheten förneka — icke förefinnas.

Däremot skulle det vara synnerligen lätt att finna skäl, varför kungamakten bör avskaffas. Själva systemet med ärftlig kungamakt skulle väl helt enkelt vara otänkbart, om det inte hade funnits sedan långliga tider tillbaka. Jag tror, att om detta system icke tillämpades nu, envar skulle finna det mycket oförnuftigt, om någon försökte införa detsamma. Det är ju möjligt, att systemet någon gång haft sitt historiska berättigande, men vad som passade på medeltiden, passade på 1600-talet, behöver inte alls passa för vår tid. Jag tror vidare, att ingen av kammarens ledamöter skulle på allvar vilja hävda den uppfattningen, att ett politiskt, kommunalt eller överhuvud taget vilket förtroendeuppdrag som helst bör gå i arv. Låt oss göra det antagandet, att inom olika ämbeten eller yrken, där det fordras skicklighet, det skulle vara förbehållet de förstfödda inom vissa familjer att besätta posterna — vart skulle det då taga vägen med de olika uppdragen, de olika yrkena? Var skulle vetenskapen, var skulle konsten, var skulle litteraturen hamna, om samma metod tillämpades på dessa områden? Eller finns det någon här i kammaren, som skulle vilja väcka motion om och försvara något sådant som ärftlighetsprincipens tillämpning, på samma sätt som nu äger rum beträffande konungamakten, när det gäller kommunala eller politiska förtroendeuppdrag? Jag tror inte, att det finns en enda riksdagsman som skulle vilja vara med om att införa någonting så fullständigt vidrigt. Inte heller tror jag, att det finnes en enda tidning här i landet, som skulle försvara någonting sådant.

Nu kan det möjligen framhållas — jag tror knappast att det kommer att göras, men det kanske vore det enda riktiga — att, när det gäller kungen, det icke fordras den duglighet, som kräves för bestridandet av andra uppgifter. Jag vill inte bestrida det påståendet; om det är riktigt, så utgör det, såvitt jag kan förstå, ännu ett skäl för denna dyrbara institutions avskaffande och införande av något som bättre passar för vår tids uppfattning. För övrigt, om man vill följa kungarnas historia, skall man snart komma underfund med, vilken både fara och parodi det ligger i detta system. Om vi vilja undersöka detta från den tid, då den ärftliga konungamakten genomfördes, så finna vi det på ett alldeles utomordentligt sätt i Vasa-ättens historia. Vi kunna gå vidare i studiet; det kan då också vara skäl för dem, som säga sig vara anhängare av en demokratisk åskådning, att även följa den Bernadotteska ättens historia. Vi skola få en mängd rent praktiska exempel på det felaktiga i detta system.

Skulle vi till sist undersöka frågan ur kostnadssynpunkt, så måste vi väl erkänna, att det är en tämligen stor misshushållning att kasta bort ett par miljoner kronor årligen för detta ändamål. Alla skäl tala sålunda för, att detta system bör avskaffas fortast möjligt. Komma vi så till frågan om det lämpligaste sättet att få kungamakten utbytt mot republik, så finna vi, huru det reservationsvis framhålles dels av herr Reuterskiöld och dels av herr David Bergström m. fl., att någon större förändring av statsskicket överhuvud knappast kan ske på parlamentarisk väg. Ja, jag skall nu erkänna, att jag för min del aldrig överskattat de parlamentariska vägarnas betydelse. Jag tror nog, att de revolutionära vägarna till sist bli oundvikliga. Men att de parlamentariska vägarna skulle vara så odugliga, att man, såsom reservanterna här påstå, på sådana vägar icke ens skulle kunna ordna en relativt sett så liten detalj, som detta ändock är, det hade jag för min del knappast trott. Socialdemokraterna

med, såvitt jag inte tar fel, republikkravet fortfarande på programmet tyckas hysa den uppfattningen, att det bör gå att på parlamentarisk väg tillmötesgå detta krav. Men socialdemokraterna anse, att frågan bör underställas allmän folkomröstning. Och därtill kommer, att frågan enligt de socialdemokratiska reservanternas inom utskottet motivering skulle sakna den grad av aktualitet, som bör präglade en fråga, då den skall gå till folkomröstning. Jag tänkte verkligen eljest, att detta var en principfråga av den art, att den var självklar inom ett s. k. demokratiskt samhällsskick. Hur är det, har det inte sagts någon gång av en socialdemokrat här i kammaren, att republiken är en av de hörnstenar, på vilka demokratien vilar? Skall det i så fall behövas att överhuvud taget anordna en folkomröstning om en sak, som är så självklar och om vilken väl ingen som helst meningsskiljaktighet överhuvud kan råda? För övrigt må jag säga, att jag tvivlar på att en folkomröstning i detta fall är att rekommendera, inte därför precis att jag fruktar, att inte dessa synpunkter skulle vinna tillräckligt stort beaktande men därför att vi i så fall skulle få bevittna orgier i kungafjäsk, som verkligen gott kunna undvaras. Vidare bör man gärna komma ihåg, att trots talet om demokrati, trots den socialdemokratiska regeringen, ligger dock statsapparaten allt fortfarande i kapitalisternas händer. De sitta inne med alla de maktmedel, som bli opinionsbildande vid sådana tillfällen. Det är dock så, att en folkomröstning inom ett kapitalistiskt samhälle betyder en ganska ojämn kamp för arbetarna. Den lärdomen gav oss inte minst förbudsomröstningen. Den som har pengar, har också makt även under en tid av s. k. borgerlig demokrati. Jag tror inte, att denna sanning kan jävas av någon. Under sådana förhållanden anser jag det verkligen vara en ganska onödigt omväg att beträffande denna fråga anställa folkomröstning.

Socialdemokraterna påstå nu som sagt, att frågan skulle sakna aktualitet. Men det är väl ändå så, att denna fråga alltid bör vara aktuell för dem, som äro principiella motståndare till kungamakten, för dem, som ha republikkravet på sitt program, för dem, som anse, att republiken är en av de hörnstenar, på vilka demokratien vilar. Eller vad mena herrarna egentligen med aktualitet i detta sammanhang? Är det meningen, att man skall vänta, tills kungen uppträder på något utmanande sätt? Ja, sådant inträffar ju då och då. Men den dagen kanske herrarna skulle finna, att det vore olämpligt att motionera om kungamaktens avskaffande. Sådant inträffar ju också. Det utlovades av en framskjuten socialdemokratisk riksdagsman vid något tillfälle år 1923, att det under 1924 års riksdag skulle från socialdemokratiskt håll komma en republikansk framstöt. För honom var frågan aktuell då. Nu påstås den sakna aktualitet igen. När man begagnar ett sådant tillvägagångssätt, är det ju ganska tydligt, att även om frågan skulle bli aktuell vid ett tillfälle, då socialdemokraterna ansåge sig kunna motionera, så skulle den mycket väl, innan frågan hunnit slutbehandlas, på nytt hava kunnat förlora sin aktualitet.

Då jag, herr talman, är av den uppfattningen, att denna fråga alltjämt är aktuell, ber jag att få yrka bifall till motionen.

Herr Björkman: Herr talman! Jag tillåter mig yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Votering begärdes emellertid av herr Spångberg, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

*Ang.
avskaffande
av den ärftliga
kungama-
katten.
(Forts.)*

Ang.
avskaffande
av den ärfviliga
konungas-
makten.
(Forts.)

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den i ämnet väckta motionen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 10.

Ang.
vården av folk-
och fortsättningskole-
väsendet på
landsbygden.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget konstitutionsutskottets utlåtande, nr 6, i anledning av väckt motion om beredande av möjlighet att i större landskommuner överflytta vårdandet av folk- och fortsättningsskoleväsendet till den borgerliga kommunen.

I anledning av en inom andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 128, av herr *Mosesson* hemställde utskottet i förevarande utlåtande, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville taga under övervägande frågan om utsträckning av lagen den 25 juni 1909 rörande folkskoleväsendet i vissa städer att gälla även för landsbygden.

Reservation hade anmälts av herr *Andersson* i Igelboda.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr *Andersson* i Igelboda: Herr talman! Jag har till detta betänkande fogat en blank reservation, och för att icke denna reservation skall bli missförstådd, anser jag mig böra säga några ord. Jag har icke reserverat mig därför att jag är motståndare till det syfte, som motionären här velat främja, utan tvärtom är jag säkert en lika varm anhängare av detta syfte som någon av dem, som biträtt utskottets betänkande, men saken ligger verkligen till på ett sådant sätt, att jag trots detta har ansett, att utskottet bort avstyrka motionen. Jag har också inom utskottet framställt ett sådant yrkande. Förhållandet är, såsom framgår av utskottets betänkande, att för närvarande föreligger det en utredning rörande folkskoleväsendets fullständiga överflyttande till den borgerliga kommunen. Tidigare har ju också utskottet vid flera tillfällen för övrigt uttalat sig för denna tanke om ett fullständigt överflyttande av folkskoleväsendet till den borgerliga kommunen, men nu, då ett förslag föreligger till ett sådant ordnande av skolväsendet, anser sig utskottet böra tillstyrka en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om ett, om jag så får säga, fakultativt överflyttande av skolväsendet till den borgerliga kommunen i de större kommuner, där kommunalfullmäktige äro införda. Jag finner det emellertid vara något för tidigt att taga ställning till den utredning som föreligger i den s. k. Ekmanska utredningen, innan denna utredning blivit förelagd riksdagen till prövning. Utskottet säger visserligen, att det icke tagit ställning till denna fråga i och med det att utskottet tillstyrkt den ifrågavarande motionen, men det kan dock icke hjälpas, att en sådan tillstyrkan av herr *Mosessons* motion har utskottet gjort, och jag förmodar, att även riksdagen i dag kommer att i viss mån taga ställning till det förslag, som nu är förelagt riksdagen till prövning.

Jag vill erinra om, hurusom riksdagen vid flera tillfällen på förslag av konstitutionsutskottet avvisat förslag till partiella reformer på detta område, och endast för ett par veckor sedan avlog riksdagen en motion om införande av proportionellt valsätt vid val av folkskolestyrelse i vissa städer just med den motiveringen, att frågan var upptagen i den Ekmanska utredningen och att riksdagen förväntade, att denna fråga snart skulle genom en proposition föreläggas riksdagen.

Jag vill vidare erinra om, att riksdagen tidigare avslagit flera förslag, som beröra detta spörsmål, med samma motivering. År 1920 förelåg sålunda ett förslag om att bereda möjlighet för de städer, som nu ha skolväsende gemensamt med landskommuner, att få denna lag tillämpad, men den gången avlog riksdagen, på förslag av konstitutionsutskottet, motionen, med den motiveringen, att man skulle avvakta den utredning, som pågick rörande ett fullständigt överflyttande av skolväsendet till den borgerliga kommunen. Om detta förslag skulle bifallas och riksdagen hos Kungl. Maj:t begära övervägande av den fråga, som bragts på tal genom motionen, och om detta övervägande skulle leda till en proposition till riksdagen och riksdagen skulle bifalla detta partiella överflyttande av skolväsendet till den borgerliga kommunen, är det uppenbart, att den stora frågan om ett fullständigt överflyttande av skolväsendet skulle skjutas undan för en lång framtid. Men det är just det, som jag icke velat vara med om. Jag vill nämligen så fort som möjligt få fram den stora frågan om överflyttande av folkskoleväsendet till den borgerliga kommunen, och jag kan icke finna någon anledning att endast gå ett steg på vägen.

Jag skulle också vilja säga, att det, som utskottet hemställt om, nämligen att Kungl. Maj:t skall taga frågan under övervägande, anser jag knappast, att riksdagen skall behöva skriva om, ty det är uppenbart, att då Kungl. Maj:t skall en gång taga ställning till den Ekmanska utredningen, så kommer Kungl. Maj:t att med hänsyn till den kritik, som den utredningen blivit utsatt för, taga under övervägande andra vägar att nå samma mål än de sakkunniga föreslagit. Jag anser sålunda, att en skrivelse i detta avseende är fullkomligt överflödig. Men om vi skulle få ett fakultativt överflyttande av folkskoleväsendet till den borgerliga kommunen i större kommuner, där fullmäktige finnas, anser jag icke, att man vunnit det syfte, som varit det förnämsta i detta hänseende hos dem, som önska en ändring. Man skulle visserligen vinna en bättre behandling av skolfrågorna i de kommuner, som besluta en överflyttning, och man skulle i någon mån åtminstone undvika den dualism, som där förekommer, men det stora skälet för överflyttande av skolfrågorna till den borgerliga kommunen skulle man icke tillgodose, det skälet nämligen, som konstitutionsutskottet i sitt betänkande år 1919 anförde vid behandlingen av en motion i samma syfte. Där framhåller utskottet såsom skäl för sitt ställningstagande till denna fråga följande:

»Utskottet delar den särskilt i herr Berglunds motion hävdade uppfattningen, att samtliga ärenden rörande folkskoleväsendet, skolbiblioteken och vårderna av vanartade och i sedligt avseende försumnade barn böra överföras från den kyrkliga till den borgerliga kommunen. Enligt utskottets uppfattning innebär dessa ärendens överförande på den borgerliga kommunen endast en naturlig bekräftelse på det faktum, att skolans angelägenheter på det intimaste röra alla kommunens medlemmar, oberoende av deras ställning till kyrkan. Ett begränsande av beslutanderätten i dessa frågor endast till dem, som ha behörighet att delta i kyrkostämman, betyder i själva verket, att inflytandet över skolans angelägenheter förbehålles åt statskyrkans medlemmar med uteslutande av främmande religionsbekännare och dem, som till utträde ur svenska kyrkan sig anmält. Då den omständigheten, att en kommunens medlem är främmande religionsbekännare eller anmält sitt utträde ur statskyrkan, icke på minsta sätt inverkar på hans ekonomiska skyldigheter med avseende på skolväsendet eller rättfärdigar en sär-

*Ang.
vården av folk-
och fort-
sättningsskole-
väsendet på
landsbygden.
(Forts.)*

*Ang.
vården av folk-
och fort-
sättningskole-
väsendet på
landsbygden.
(Ports.)*

ställning i förhållande till skolans angelägenheter, måste den nuvarande ordningen betraktas som ohållbar. Att den borgerliga kommunen lika väl eller bättre än den kyrkliga kommunen kan vårda folkskoleväsendet jämte därmed sammanhörande ärenden är tydligt redan därav, att det överförande av folkskoleväsendet till stadsfullmäktige, som flerstädes ägt rum på grund av lagen den 25 juni 1909 angående folkskoleväsendet i vissa städer, ur flera synpunkter visat sig fördelaktigt.»

Ja, det var den motivering, som konstitutionsutskottet anförde 1919. Det ansåg sig icke kunna tillstyrka motionen på grund av att saken låg under utredning, men vi se av detta yttrande, att huvudskälet för ett överflyttande till den borgerliga kommunen av skolärendena varit, att alla medlemmar av kommunen skulle få tillfälle att deltaga i dessa viktiga ärendens behandling. För närvarande är det ju så, som utskottet framhåller, att de, som icke tillhöra statskyrkan, äro uteslutna från beslutanderätten. Om herr Mosessons motion skulle leda till ett resultat, komme det visserligen att innebära någon ändring i de kommuner, där fullmäktige finnas, men i övriga kommuner skulle fortfarande de, som icke tillhöra statskyrkan, vara uteslutna från möjligheten att deltaga i skolärendenas behandling.

Jag tror, att även i dessa kommuner det kan finnas starka skäl för överflyttande till den borgerliga kommunen av dessa ärendens behandling. Där kan man säga, att behovet icke är så starkt som i de större kommunerna, men det finnes dock även där olägenheter, som skulle hävas genom en överflyttning av skolväsendet till den borgerliga kommunen i dessa små kommuner. Hur går det till i dessa småkommuner vid dessa ärendens behandling? Jo, regeln är, att kommunalstämman och kyrkostämman hållas samma dag. Först hålles kommunalstämman för behandling av staten. Så lämnar ordföranden vid kommunalstämman sin plats, och kyrkoherden intar den. Samma personer sitta kvar och besluta om kyrkans och skolans ärenden, nota bene om icke någon tillhör ett frireligiöst samfund eller utträtt ur statskyrkan, ty de få ju icke deltaga i dessa ärendens behandling.

Herr talman! Jag skall icke framställa något yrkande om avslag på motionen, då utskottet praktiskt taget är enhälligt i att tillstyrka densamma, men jag har ansett mig icke kunna underlåta att säga dessa ord och uttala den förhoppningen, att frågan, den stora frågan om överflyttande av skolväsendet till den borgerliga kommunen, måtte snart föreläggas riksdagen. Jag vet, att det är ett allmänt önskemål bland kommunerna, att denna reform skall komma att genomföras. Man väntar med otålighet på den, och jag hoppas, att dagens beslut icke skall innebära ett förskjutande av denna stora fråga, utan att den snart skall föreläggas riksdagen till prövning.

Herr Mosesson: Herr talman! Denna fråga är för mig icke på något sätt en politisk fråga utan endast en lämplighetsfråga, och det gläder mig, att konstitutionsutskottet varit så välvilligt vid behandlingen av motionen och att utskottet också har betraktat frågan såsom en lämplighetssak. Motionen ansluter sig ju till den nu gällande praxis i så måtto, som meningen är att den rätt, som städerna ha att få utse folkskolestyrelse, skulle medgivas även åt landskommunerna. Jag tror, att vi på landsbygden äro lika mogna att handlägga sådana ärenden, som städerna äro jämlikt 1909 års lag, och att riksdagen således med lugn kan giva samma rätt åt landskommunerna som åt städerna.

Jag har föreslagit en skrivelse till Kungl. Maj:t därför, att jag ansett det vara nödvändigt, att myndigheterna få tillfälle att i lugn överväga frågan, innan förslag framlägges för riksdagen. Det är samma folk, både de som utse kommunalfullmäktige och de, som ha rätt att komma tillsammans på kyrko-

stämma. Undantaget därifrån är ytterst litet. Vad skulle vi nu vinna genom ett bifall till förslaget? Jo, naturligtvis vad vi önska och avse, vilken åskådning vi än ha: Vi önska undvika obehöriga moment i vårt kommunala liv, vi önska undvika kastningar fram och tillbaka, vi vilja utveckling, vi vilja kontinuitet och möjlighet att överblicka konsekvenserna av de beslut, som fattas. Då jag menar, att ett bifall till detta förslag skulle hjälpa oss mot ett sådant mål, hoppas jag, att riksdagen skall besluta i överensstämmelse med utskottets hemställan, till vilken jag, herr talman, yrkar bifall.

*Ang.
värden av folk-
och fort-
sättningsskole-
väsendet på
landsbygden.
(Forts.)*

Herr Fast: Herr talman! Jag har begärt ordet i denna fråga för att ytterligare understryka några av de synpunkter, som framfördes av herr Andersson i Igelboda. Jag har under min korta riksdagsmannatid flera gånger haft tillfälle att understryka behovet av att vi icke fortsätta på den partiella lagstiftningens väg med rubbningar undan för undan och lösryckande av vissa delar av ett stort problem, ty därigenom försvåras arbetet för dem, som skola handhava kommunernas styrelse.

Utskottets behandling av denna del av ett stort frågekomplex förefaller mig egendomligt. För några dagar sedan hade vi ett betänkande från konstitutionsutskottet, där man avstyrkte en begäran om att det skulle avlåtas en skrivelse till Kungl. Maj:t om införande av ett proportionellt valsystem vid val av skolstyrelse. Utskottet ville då icke vara med om att i den partiella delen av den stora frågan avlåta en skrivelse till Kungl. Maj:t. Jag delar utskottets uppfattning i det avseendet, och jag anser det onödigt att göra så, då riksdagen tidigare skrivit till Kungl. Maj:t i den saken och Kungl. Maj:t således vet om riksdagens vilja. Det är en egendomlig praxis man börjat slå in på, då man i stället för att sammanföra dessa motioner och i stället för att avlåta en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om skyndsamt behandling av det hela, först avslår den ena delen och sedan vill i den andra delen avlåta en skrivelse till Kungl. Maj:t. Jag erinrar om, hur vi förfarit på kommunallagstiftningens område. Jag erinrar om huru många gånger konstitutionsutskottet har, med hänsyn till att riksdagen avlåtit en skrivelse, där man begärt en formell överarbetning av lagen på detta område, avstyrkt motioner med berättigade krav om ändringar på kommunallagstiftningens område för att sedan vid andra tillfällen, som jag erinrar mig från 1922 och 1923 års riksdagar, i rena bagatellärenden avlåta skrivelser med begäran om lagändringar.

Jag erinrar om vad herr Andersson i Igelboda anförde eller hurusom konstitutionsutskottet avvisat tidigare framställningar om skrivelse från riksdagen; men förmodligen har konstitutionsutskottet förlorat tron på att Kungl. Maj:t skall framlägga förslag i saken. Jag måste beklaga, om förhållandet skulle vara sådant, ty det är så, att herr Mosessons motion och utskottets skrivelseförslag av i dag lösa icke det problem, som man tror sig lösa, nämligen de stora kommunernas överflyttande av folkskoleväsendet till den borgerliga kommunen. Det skall icke falla mig in att med ett enda ord bestrida vad motionären sagt och utskottet understrukit om de svårigheter, som gjort, att man icke kan få en enhetlig budgetbehandling av folkskoleärendena. Det är sant, och ingen skall hellre understryka det än jag. Men icke med ett enda ord nämner vare sig motionären eller utskottet om ett annat problem, som finnes vid sidan av detta. Ty vill man ett överflyttande av folkskoleväsendet för de stora kommunernas del, så borde man rulla upp den frågan ordentligt. Men hur blir det, om man begränsar sig till vad motionen avser? Jo, det förhållandet inträffar, att en rad betydande städer icke kunna komma i åtnjutande av de fördelar, som 1909 års lag tillerkänner andra städer och som nu skulle tillfalla även landskommunerna. Jag erinrar om de städer och kommuner, som icke ha samma ekklesiastika indelning som borgerlig. I min stad med dess 9.000 invånare ha vi ge-

Ang.
värden av folk-
och fort-
sättningskole-
väsendet på
lundsbygden.
(Forts.)

mensamt skol- och kyrkoväsen med den borgerliga kommunen. I en så gammal stad som Vadstena har den borgerliga kommunen och församlingen gemensamt skolväsen. Jag skulle kunna anföra en rad av exempel härpå. Men att ett sådant problem existerar, det omnämner utskottet icke alls. Om man vill gå de partiella reformernas väg, så må det vara hänt. Låt oss börja överflytta folkskoleväsendet till den borgerliga kommunen, men det skall göras så, att hela den delen av problemet löses, och vi få denna förmån även i de städer, som icke blivit berörda vare sig i motionen eller i utskottets betänkande.

Nu finnes i utskottets motivering något stöd för denna mening. Utskottet säger, att »utskottet finner en mera ingående jämförande prövning av såväl nu föreliggande som andra förslag i frågan påkallad för att ett väl grundat avgörande skall kunna träffas». Jag tror knappast, att utskottet vid formulerandet av denna lilla sats tänkt sig det problem, jag onämmt, men i varje fall skulle den kunna giva möjlighet för Kungl. Maj:t att inom en något vidare ram pröva saken. Och jag hade närmast begärt ordet för att verkligen beklaga att i denna fråga icke finnes något framfört, som skulle kunna motivera ett påräknande, att Kungl. Maj:t vid prövningen av en blivande riksdagsskrivelse verkligen ser till, att man får denna partiella lösning av denna viktiga fråga lagd efter så stora linjer, att den blir löst även för de städer och kommuner, som äro i lika trängande behov därav, så att man kan få den likartade behandling av alla budget- och folkskoleärenden, som motionären äsyftar.

Det kan emellertid ej falla mig in att komma till något annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan, då jag å ena sidan visserligen anser denna olämplig men å andra sidan anser ett annat yrkande lönlöst. Men jag vill ännu en gång säga, att jag tror, att det icke är lyckligt, att vi fortsätta med partiella reformer på olika områden, utan att, när det visar sig vara av behovet påkallat att en reviderad lagstiftning kommer till stånd, man då får den i ett sammanhang. Ty jag vill säga, att det börjar bli omöjligt i det kommunala livet att hålla reda på alla de beslut, som riksdagen vid olika tillfällen fattar. Och när man nu snart har att motse en överarbetning av de kommunala författningarna, är det att hoppas, att den skrivelse, som nu kommer att avlätas, får den följden, att regeringen tar upp den till vidsträcktare prövning, än utskottet givit anledning till.

Herr Sävström: Herr talman! Den föregående ärade talaren har vänt sig mot utskottets åtgärd att här föreslå ändring, och han tycks vara missnöjd över, att utskottet föreslår partiella reformer. För min del kan jag icke se, att det ligger någon särskild fara i detta, ty om vi anse, att en partiell reform är av behovet påkallad, så anse vi också riktigt att föreslå riksdagen att uttala sig för en sådan. Herr Fast har erinrat, hurusom konstitutionsutskottet tidigare icke velat vara med om att bifalla motioner, som framställts beträffande proportionella val och dylikt. Jag har redan vid föregående tillfällen, då utskottet avstyrkt dessa motioner, sagt, att dylika detaljfrågor skola ordnas i större sammanhang, och den meningen tror jag vara riktig. Men den fråga det här gäller måste man erkänna vara en fråga av betydligt större omfattning. Den motion, som herr Mosesson framfört, är mycket försynt hållen, och utskottet tror jag har svarat på lika försynt sätt. Här gäller det att tillämpa en lagstiftning, som redan förut gäller beträffande städerna, och att denna lagstiftning skulle komma att gälla även för landskommunerna. Nu föreligger, som känt är, ett omfattande utredningsförslag, den s. k. Ekmanska utredningen. Men nog veta vi alla, att detta förslag varit utsatt för mycket stark kritik, och det kan ej vara fråga om, att vi här omedelbart skulle kunna ge oss in på en lösning av hela det stora problemet. Vi tycka därför, att det är riktigast att gå på bifall till den här föreliggande motionen. Det blir att på ett smidigt sätt

anpassa sig enligt förut gällande lagstiftning och att få ett stort behov fyllt beträffande de större kommunerna i landet. Jag tror och jag hoppas, att de flesta av kammarens ledamöter, som läst utskottets motivering, skola ge mig rätt i, att beträffande denna sak bör man kanske gå försiktigt tillväga, när utredningen, förslaget, är av sådan natur, att det ej kan samla majoritet i riksdagen.

*Ang.
värden av folk-
och fort-
sättnings skol-
väsendet på
landsbygden.
(Forts.)*

Beträffande sedan de av herr Fast under senare delen av hans anförande framförda bekymren, tror jag, att det icke är någon fara i detta avseende, ty klämman i utskottets utlåtande går ut på att hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville taga under övervägande frågan o. s. v. Det är sålunda en *skrivelse* till Kungl. Maj:t, och då hoppas vi, att Kungl. Maj:t också skall göra det bästa möjliga i detta hänseende, så att det förslag, som framkommer, skall kunna vinna riksdagens anslutning.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Söderberg: Herr talman! Då jag helt och hållet kan instämma i de synpunkter, som i frågan framförts av herr Andersson i Igelboda och herr Fast, skulle jag ej ha tagit till orda, om dessa båda talare dragit den enligt mitt förmenande enda riktiga konsekvensen av sin ståndpunkt. Ingendera av dessa talare har emellertid gjort något yrkande, och det är därför, som jag tillåtit mig att begära ordet. Herr Sävström har nyss sagt, att det föreliggande kommittéförslaget varit utsatt för så stark kritik, att man ej tror på någon utsikt att vinna bifall för detsamma. Men det är ej så ovanligt, att kommittéförslag överarbetas, och att man då tar hänsyn till den kritik, för vilken de varit ut-satta, och vidtager de jämkningar, som kunna föranledas av sådan kritik. Jag tror, att om riksdagen går in för en skrivelse i denna riktning, lägger man väsentliga hinder i vägen för en följdriktig och systematisk lösning av hela denna stora fråga. Det enda riktiga är således för dem, som icke vilja bidra till att lägga stenar i vägen därför, att yrka avslag på föreliggande förslag, och det är det, herr talman, som jag tillåter mig göra.

Jag hemställer om avslag på utskottets hemställan.

Herr Forssell: Herr talman, mina herrar! Gent emot föreliggande utskottsutlåtande har anmärkts, att utskottet i detsamma gör sig skyldigt till en inkonsekvens i jämförelse med den ståndpunkt, som utskottet för en vecka sedan intagit i en annan fråga. För någon vecka sedan avstyrkte nämligen konstitutionsutskottet avlåtandet av en skrivelse till Kungl. Maj:t angående det proportionella valsystemets tillämpande i fråga om folkskolestyrelser, med hänvisning till den s. k. Ekmanska utredningen. Men däremot tillstyrker nu utskottet en skrivelse på en annan punkt, som faller inom samma utrednings ram, i det utskottet föreslår, att spörsmålet om skolärendenas överflyttning till den borgerliga kommunen skall utbrytas ur detta sammanhang och göras till föremål för en skrivelse. Som sagt, man har gjort rätt stor affär av denna förmenta inkonsekvens. Jag vill då för min del påpeka, att denna inkonsekvens i allt fall icke är större än den inkonsekvens, till vilken de göra sig skyldiga, som vid förra tillfället påyrkade en skrivelse men nu taga avstånd från skrivelseförslaget. Jag tror tvärtom, att konstitutionsutskottet har de reala skälen på sin sida, då utskottet nu tillstyrker en skrivelse. Det går icke att alldeles utan vidare jämställa med varandra dessa båda frågor, frågan om ett proportionellt valsystem vid utseende av folkskolestyrelse å ena sidan och å andra sidan frågan om överflyttande av folkskoleärendena från den kyrkliga till den borgerliga kommunen. Man skall ha bra svagt utrustat sinne för proportioner, om man sätter likhetstecken mellan dessa problem. Den första frågan, om tillsättande av folkskolestyrelser, är en teknisk bagatellfråga,

Ang.
värden av folk-
och fort-
sättningsskole-
väsendet på
landsbygden.
(Forts.)

medan den, som vi här ha under behandling, är en fråga, som är betydelsefull nog, och som vid flera tillfällen sedan årtionden varit föremål för riksdagens överläggning och den allmänna uppmärksamheten. Nu förhåller det sig så, att denna frågas behandling har kommit in i en återvändsgränd. Den har frusit fast i utredningarnas is, och man kommer ingen vart med den. Utskottet har inhämtat, att Kungl. Maj:ts regering för närvarande och under överskådlig framtid ingenting vill eller kommer att göra åt saken. Då vill utskottet, så att säga, lyfta kärran upp ur det hjulspår, där den sjunkit ner, för att få trafiken i gång igen. Då har man valt denna praktiska metod: låt oss skjuta åsido alla gamla meningsutbyten om olika principer och i fråga om landsbygden gå på den väg, som vi redan provat inom städerna på grund av 1909 års lagstiftning. Och så mycket hellre bör man gå denna väg, som man därmed lämnar svängrum för ett institut inom vårt offentliga liv, som vi ha all anledning att väl värda oss om, nämligen den kommunala självstyrelsen. Det är både en framstegstanke och en konservativ tanke att lägga avgrändet på kommunernas egna axlar.

Och till slut ber jag att få framhålla en synpunkt, som icke synes mig vara tillräckligt beaktad i denna debatt, men som är ganska viktig. Om herrarna se på förteckningen över dem, som deltagit i behandlingen av detta utskottsutlåtande, stå här samlade utskottets representanter för alla partier. De ha enat sig om förslaget, representanter för socialdemokraterna, för liberala, för frisinnade, för bondeförbundet och för högern, alla äro eniga om denna praktiska linje. Inför denna »eniga front» skall man kunna åberopa mycket starka skäl, när man tillråder kammaren att bryta sönder det resultat, till vilket man kommit inom utskottet, och några sådana skäl ha här *icke* förebragts. Går man däremot på utskottets linje, då ser man inom räckhåll den praktiska lösningen av den under många år omstridda frågan, och jag tror, att kammaren gjorde klokt i att godkänna det förslag, som utskottet framlagt.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Fast: Herr talman! Jag begärde ordet närmast för att rätta en felsägning i mitt förra anförande. Jag borde hava sagt, att det kunde inträffa, att en borgerlig stadskommun hade sitt skolväsen sammankopplat med en närgränsande landskommun.

Men då jag ändock har ordet, vill jag mot den siste talaren säga, att då han ville göra gällande, att jag liksom herr Andersson i Igelboda gjort mig skyldig till inkonsekvens, så tror jag att det beror på ett missförstånd. Ty herr Forssell skall ge akt på, att i det utlåtande jag påtalat, nämligen i fråga om proportionella val till folkskolestyrelser, där stod jag ej som reservant. Ty jag ville ej vara med om att skriva den gången, och det är alltså ingen inkonsekvens därutinnan från min sida. Dessutom torde herr Forssell observera, att varken herr Andersson i Igelboda eller jag haft något att invända mot att här avlåta en skrivelse. Men det, varemot vi haft invändningar, är ramen för denna skrivelse, då vi ansett, att den borde vara något vidgad, så att den löste hela problemet. Och jag måste säga, att utskottets ärade vice ordförande icke tagit bort de farhågor, jag hyst i fråga om utskottets betänkande och den begränsning, som där förefinnes. Ty det är att märka, att i utskottets kläm står följande: »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville taga under övervägande frågan om utsträckning av lagen den 25 juni 1909 rörande folkskoleväsendet i vissa städer att gälla även för landsbygden.» Sälunda omfattar icke ens klämman det problem, som talats om, nämligen de städer, som ha gemensamt skolväsen med någon eller några av kringliggande landskommuner, och kan icke ha betydelse för dessa landskommuners vidkommande, vilka ha en tät befolkning, och där nuvarande svårigheter av

att ha folkskoleväsendet liggande under kyrkostämman måste vara större än i de landskommuner, som ha en mindre tät befolkning. Men jag måste medgiva, att beträffande den sista lilla punkten i motiveringen, som jag tidigare påpekat, har herr Forssell måhända gjort betänkligheterna för kammaren större, än de tidigare varit, när han säger, att man alldeles skulle skjuta åt sidan huvudfrågan. Jag måste, herr talman, säga, att om detta skulle vara representativt för konstitutionsutskottet, så har det gjort mig ännu mera betänksam, än jag varit tidigare. Men jag hoppas, att Kungl. Maj:t på ett vidsyntare sätt behandlar den skrivelse, som kommer att bli resultatet av detta utlåtande. Och jag har därför intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

*Ang.
vården av folk-
och fort-
sättningsskole-
väsendet på
landsbygden.
(Forts.)*

Herr Rydén: Herr talman! Jag måste säga, att jag för min del anser det vara rättast, att man nu gör något i detta ärende, utan att sammankoppla det med det Ekmanska betänkandet. Jag har mycket ingående studerat detta, och jag skall ej beröra några delar därav, men jag hyser den uppfattningen därom, att man kan ifrågasätta, om det överhuvud taget duger att läggas till grund för en lösning av frågan, och om det ej blir nödvändigt att gå till grunden på nytt, om man vill ha ett bra förslag. I varje fall måste en stor och genomgripande omarbetsning ske, innan man kan komma fram till en lösning av frågan på grund av det förslaget. Jag känner mig tilltalad av, att det finnes en viss rörelsefrihet i detta land, som har så olika förhållanden. Likaväl som det är en trängande nödvändighet att i en stor landsförsamling med en massa människor få fram en ordning ungefär sådan som den, som är införd i städerna, är det klart, att i en liten församling på ett eller ett par tusen invånare, där förhållandena äro annorlunda, kan man hysa tvekan, om det ej bör kvarleva en form av den gamla germanska folkförsamlingen, den enda rest vi ha kvar av densamma, nämligen i våra stämmor. Det är något tilltalande i, att det kan beredas någon möjlighet för kommunerna att välja mellan det ena och det andra systemet. Jag har ej så liten erfarenhet av 1909 års lags tillämpning i fråga om skolväsendet, och min uppfattning är, att man reder sig bra med denna lag, även om den ej är idealisk. Man har en rörelsefrihet där, som tillfredsställer i stort sett, och därför kan det ej vara en olycka, om även en del av våra största landskommuner få samma ordning tillämpad som beträffande våra städer i allmänhet.

Det, som föranledde mig att begära ordet, var det, att jag ville hemställa, att man vid den behandling, som denna skrivelse får i regeringen, måtte kunna finna en formulering, som möjliggör en sådan sak, som att val av lärare ej behöver tagas bort från stämman i mindre och medelstora församlingar. En del av kommunalmännen se ju mera byråkratiskt på saken. Men man får komma ihåg, att landsbygdens befolkning sätter stort värde på rätten att själva utse både präster och lärare. Det fördes under det katolska väldet en kamp mellan bönderna och påvemakten om rätten att välja präster, och Sverige var det enda land, som icke sträckte vapen för påvemakten. Rätten för folket att välja präster hävdades gentemot den kanoniska rätten i övrigt. Och jag tror, att befolkningen kommer att hålla på valrätten även här. Jag tycker därför, att man ej bör gå så schablonmässigt fram i fråga om denna lagstiftning, att icke de församlingar, som ej äro för stora, få välja sina lärare själva. Jag tror också att det icke skulle vara omöjligt att finna en form för att bereda en del av våra kommuner, som icke äro för stora, rätt att själva välja sina lärare, även om man är nödsakad att avstå från detta önskemål, när det gäller de större landskommunerna. Jag vill därför vädja till regeringen att, när den går att pröva detta ärende, därvidlag taga under omprövning, hurvida icke någon form skulle kunna erhållas för att i de landskommuner, som icke äro för stora, rätten att utse lärare måtte tillkomma befolkningen själv

Ang.
vården av folk-
och fort-
sättningsskole-
väsendet på
landsbygden.
(Forts.)

direkt genom val och icke genom representanter. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Efter av herr talmannen givna propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på avslag därå biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 11.

Härpå förekom till behandling statsutskottets utlåtande, nr 2, angående regeringen för budgetåret 1925—1926 av utgifterna under riksstatens andra huvudtitel, innefattande anslagen till justitiedepartementet.

Sedan herr talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes ordet av

Herr **Anderson** i Råstock, som yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att förevarande statsutskottsutlåtande, nr 2, måtte få föredragas punktvis genom uppläsande av endast kantrubrikerna, i den mån, som icke annat föredragnings sätt särskilt påkallas.

Denna hemställan bifölls.

Punkterna 1—6.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 7.

Lades till handlingarna.

Punkten 8.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 9.

Lades till handlingarna.

Punkterna 10—22.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 23.

Lades till handlingarna.

Punkterna 24—29.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Ang. anslag
till
fångvården.

Punkten 30, angående anslag till fångvården.

Uti innevarande års statsverksproposition hade Kungl. Maj:t under punkten 30 av andra huvudtiteln framlagt förslag till nya stater för fångvården att tillämpas från och med budgetåret 1925—1926.

Den av Kungl. Maj:t framlagda avlöningsstaten för fångvårdsstaten innebar bland annat, att befattningen som pastor och förste lärare vid centralfängelset å Långholmen skulle från och med nästkommande budgetår indragas.

I sammanhang med Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade utskottet till behandling förehåft två lika lydande motioner, nämligen nr 90 inom första kammaren av herr *A. Ljunggren* samt nr 152 inom andra kammaren av herrar *Pehrsson* i Göteborg och *Mogård*, vari hemställts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förslag om indragning av befattningen som pastor och förste lärare vid centralfängelset å Långholmen.

Ang. anslag
till
fångvärdens.
(Forts.)

Utskottet, som beträffande befattningen som pastor och förste lärare vid centralfängelset å Långholmen biträtt Kungl. Maj:ts förslag, hemställde, att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande förslag och med avslag å herr *Ljunggrens* samt herrar *Pehrssons* i Göteborg och *Mogårds* ovanberörda motioner, måtte

a) bestämma antalet ordinarie befattningar vid fångvårdsstyrelsen och fångvårdsstaten på följande sätt:

Fångvårdsstyrelsen.

Befattning	Lönegrad
1 överdirektör	A 2
2 byråchefer	B 30
2 byrådirektörer	B 28
1 kamrerare	B 24
2 sekreterare	B 24
1 aktuarie	B 21
2 notarier	B 21
2 revisorer	B 21
2 assistenter av 3:e klass	B 16
2 kansliskrivare	B 11
1 förste expeditionsvakt	B 7
2 kanslibiträden	B 7
2 expeditionsvakter	B 5
3 kontorsbiträden	B 4
2 skrivbiträden	B 2

Fångvårdsstaten.

1 direktör av 1:a klass	B 27
4 direktörer av 2:a klass	B 26
1 förste pastor och överlärare	B 26
15 direktörer av 3:e klass	B 24
4 pastorer och förste lärare	B 24
1 kamrerare	B 22
3 assistenter av 1:a klass	B 20
9 assistenter av 2:a »	B 18
15 assistenter av 3:e »	B 16
8 kronohäktesföreståndare av 1:a klass	B 16
7 » » 2:a »	B 15
2 assistenter av 4:e klass	B 12
12 uppsyningsmän	B 10
3 yrkesmästare av 1:a klass	B 10
23 » » 2:a »	B 8
46 överkonstaplar	B 8
4 första vaktfruar	B 6
402 vaktkonstaplar	B 6
36 vaktfruar	B 1

Ang. anslag till fängvården. b) godkänna följande stater för fängvården att tillämpas från och med budgetåret 1925—1926:
(Forts.)

A. *Avlöningsstat.*

Fångvårdsstyrelsen.

Avlöningar till ordinarie tjänstemän, förslagsanslag . . .	kronor	148,700
Vikariatsersättningar, förslagsanslag	»	5,000
Arvoden à 2,000 kronor till två fullmäktige	»	4,000
Avlöningar till icke-ordinarie befattningshavare m. m. . .	»	16,000

Fångvårdsstaten.

Avlöningar till ordinarie tjänstemän, förslagsanslag . . .	»	2,004,500
Vikariatsersättningar, förslagsanslag	»	150,000
Avlöningar till icke-ordinarie befattningshavare m. m., förslagsanslag	»	250,000

B. *Omkostnadsstat.*

Övriga kostnader för fångvård, förslagsanslag	»	1,190,400
---	---	-----------

Summa förslagsanslag kronor 3,768,600;

samt

c) sänka det ordinarie förslagsanslaget till fångvården från dess nuvarande belopp, 3,840,000 kronor, med 71,400 kronor till 3,768,600 kronor.

Vid denna punkt hade reservation avgivits av herrar *Widell, C. Petrus V. Nilsson, Bergqvist*, andre vice talmannen *Nilsson* i Bonarp, *Bengtsson* i Norup och *Holmgren*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande förslag och med bifall till herr *Ljunggrens* samt herrar *Pehrssons* i Göteborg och *Mogårds* ovanberörda motioner, måtte

a) bestämma antalet ordinarie befattningar vid fångvårdsstyrelsen och fångvårdsstaten på följande sätt:

Fångvårdsstyrelsen.

Befattning	Lönegrad
------------	----------

Fångvårdsstaten.

15 direktörer av 3:e klass.	B 24
5 pastorer och förste lärare	B 24
1 kamrerare	B 22

b) godkänna följande stater för fångvården att tillämpas från och med budgetåret 1925—1926:

A. *Avlöningsstat.*

Fångvårdsstyrelsen.

Fångvårdsstaten.

Avlöningar till ordinarie tjänstemän, förslagsanslag . . .	kronor	2,013,000
Avlöningar till icke-ordinarie befattningshavare m. m., förslagsanslag	»	247,500

B. *Omkostnadsstat.*

Summa förslagsanslag kronor 3,774,600,

samt

c) sänka det ordinarie förslagsanslaget till fångvården från dess nuvarande belopp, 3,840,000 kronor, med 65,400 kronor till 3,774,600 kronor.

*Ang. anslag
till
fångvården.
(Forts.)*

Punkten föredrogs. Därvid yttrade:

Herr **Bengtsson** i Norup: Herr talman! I avlöningsstaten för fångvården har Kungl. Maj:t föreslagit, att befattningen som pastor och förste lärare vid centralfängelset å Långholmen måtte från och med nästföljande budgetår indragas. Statsutskottet har utan någon som helst motivering tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag. Det är icke så vanligt, att statsutskottet har några långa motiveringar, men här hade jag väntat, att någon motivering hade förebragts för en så pass betydelsefull indragning som denna. Jag har därför endast tillgång till den muntliga motiveringen, som framfördes vid ärendets behandling i plenum i statsutskottet. Från tredje avdelningen sades det, att det ena starka skälet var sparsamhetsfrågan och det andra, att man kunde få en predikant från annat håll, om så skulle behövas. Vad då sparsamhetsfrågan angår gäller det en post på 6,000 kronor, som skulle sparas. Man frågar sig: anses ifrågavarande uppgift icke vara av större betydelse än att man, för att spara 6,000 kronor, göra en dylik indragning utan att vidare reflektera på vad denne man har att göra? Fordomdags ansåg man fångarna, dessa samhällets olycksbarn, som trädde inom fängelsets murar, vara ett samhällets avskum, som ingen vidare ville befatta sig med, men vår tid har anlagt en humanare synpunkt. Man har efter hand kommit till insikt om, att här ändå är något att göra för att rädda dessa olyckliga, som av olika anledningar råkat att komma inom fängelsets murar. Det finns möjlighet att de åter kunna bli nyttiga samhällsmedborgare. Men här är uppfostraresynpunkten den enda riktiga. Vad så beträffar det andra skälet, som muntligen anfördes i statsutskottet, nämligen att man kunde få präst från annat håll, då det gällde att utöva predikoverksamhet, så vill jag säga, att det är icke predikoverksamheten, som här är den mest behövliga, utan det är uppfostringsverksamheten. Det är den personliga påverkan, som sker i enrum av vederbörande pastor och lärare, som det kommer an på. Det är dessa personliga intryck, som äro för dessa stackars personer den räddande plankan.

Jag kan icke fatta, att fångvårdsstyrelsen kunnat komma fram med förslag om indragning av denna befattning, som sedan 1898 ansågs behöblig och för två à tre år sedan ansågs nödvändig. Går man till statistiken, finner man, att det är flera fångar, som nu behöva denna vård, än det var, då den infördes. Den 1 juli 1924 funnos i hela riket 1,547 fångar, men på åtta månader därefter har antalet ökat med 269 stycken och uppgår den 1 mars i år till 1,816. Den kurva rörande fångantalet, som någon tid varit nere i en vågdal, tycks nu vara i ganska stark stigning. När kurvan går uppåt och fångantalet så väsentligt ökas, anser jag för min del det vara mycket betänkligt att göra en indragning av den betydelsefulla post, som det här gäller.

Gör jag sedan en jämförelse mellan andra fängelser här i landet, finner jag, att i de två fängelserna på Långholmen uppgår fångantalet till 482 stycken, medan i rikets övriga fyra centralfängelser fångantalet uppgår sammanlagt till 446 stycken — alltså 36 fångar mera på Långholmen än på de övriga fängelserna tillsammans. Detta hindrar emellertid icke, att, medan vid de andra fängelserna det finns icke mindre än fyra präster och fyra lärare, d. v. s. en präst och en lärare vid varje fängelse, skall man vid detta fängelse med dess stora fångantal på 482 stycken inskränka sig till att hava en pastor och två lärare.

Det är emellertid en synpunkt till, som jag här vill betona, nämligen att efter hand, som man gått in för principen om gemensamhetsavdelningar, föreligger ett betydligt större krav på vederbörande pastor och lärare än förut. Här taga fångarna intryck av varandra, och man kan väl icke behöva upprepa de mycket

Ang. anslag
till
fångvärd.
(Forts.)

gamla historierna från den tiden, då man släppte 15- och 16-åringarna tillsammans med gamla utstuderade bovar, så att dessa ynglingar, om de icke kände till brott förut, fingo lära sig sådana. Det har gått framåt i mera human riktning. Man behöver icke vara stor psykolog för att se, att en präst eller lärare kan på denna väg utträtta mycket på vederbörande fångar genom personligt umgänge samt genom samtal vinna deras förtroende och söka de anknytningspunkter i deras karaktär, där det finns möjlighet att få fången på bättre tankar. Jag tycker ändå, att den svenska riksdagen borde, om man än i vissa kretsar icke har så stora tankar om den kristna religionen såsom ett uppfostringsmoment, väl unna dessa stackars olyckliga människor i deras belägenhet att få litet hjälp och för detta ändamål offra 6,000 kronor om året. Enligt den nya arbetsordningen skola alla fångar, som icke nått 35 års ålder och som ha minst tre månaders strafftid, erhålla skolundervisning. Det finns för närvarande 130 sådana skolpliktiga i centralfängelset och 100 i kronohäktet, men för dessa senare finnes icke plats för undervisning av mer än 40. Här är återigen ett skäl för ett bibehållande av denna befattning. Jag vill ännu en gång uttala, att det förvånar mig mycket, att fångvårdsstyrelsen kunnat komma med ett förslag om indragning av denna plats, och jag anser därför att jag med all kraft bör bidra till att denna plats fortfarande må bibehållas. Därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen och avslag på utskottets hemställan.

Häruti instämde herr *Pehrsson* i Göteborg:

Herr **Jansson** i Falun: Herr talman! Den föregående talaren tycks hava uttalat ett visst missnöje däröver att statsutskottet icke fogat någon motivering för sin avstyrkande ståndpunkt i föreliggande fråga. Jag skulle då blott vilja hänvisa honom till Kungl. Maj:ts proposition, där det finnes en så utförlig motivering dels från fångvårdsstyrelsen och dels från fångvårdsstyrelsens sociala byrå, att man måste väl betrakta såsom en överflöpsgränning, om statsutskottet dessutom skulle komma med egen motivering. Eller kanske han väntade, att vi skulle trycka av den motivering, som redan finns i Kungl. Maj:ts proposition? Detta ha vi emellertid ansett överflödigt. Följaktligen menar jag, att det icke fordrats någon anförd motivering för vidtagande av den nu ifrågakvarande åtgärden.

Såsom vi finna i Kungl. Maj:ts proposition har Kungl. Maj:t genom beslut den 8 augusti 1924 anbefallt fångvårdsstyrelsen att inkomma med utredning och förslag, huruvida det i fortsättningen vore nödvändigt att ha så många lärarplatser ute vid Långholmen, som då funnos — detta på grund av pastorns och förste lärarens på Långholmen fränfalle, efter vilken en ny tjänsteman annars skulle tillsättas. Man ser då här, att fångvårdsstyrelsen framhåller, att arbetsuppgifterna i ovanlig grad minskats, sedan det här arrangemanget vidtogs, så att en del av de lärare och assistenter, som hade anställning vid fångelset, fått anvisning på enklare göromål, skrivgöromål och sådant, som mycket väl kunde utföras med mycket billigare arbetskraft. Det är då klart, att fångvårdsstyrelsen ansåg, att när det icke kunde skaffas arbete åt samtliga där anställda, det vore så lämpligt att vid det tillfället, när en plats blev ledig, göra indragningar. Statsutskottet skulle nästan förneka sig självt, ifall det icke skulle gå med på ett förslag, där Kungl. Maj:t och vederbörande myndighet sagt, att här är en syssla, som icke behövs, utan den kan mycket väl undvaras utan att på något sätt därigenom åsidosätta de uppgifter, som finnas. Jag menar, att statsutskottet skulle intagit en ståndpunkt, som för utskottet skulle vara synnerligen märklig, ifall utskottet sagt: här få vi icke draga in den platsen, utan den skall ovillkorligen tillsättas, därför att vissa personer ha den uppfattningen, att den sysslan är nödvändig för att vissa uppgifter skola kunna fyllas.

Jag tror icke, att man kan begära, att statsutskottet skulle gå till väga på ett sådant sätt, allra minst i tider, när Geddesyxan viner överallt i knutarna på ämbetsverken och man letar efter var indragningar kunna göras och stora svårigheter finnas för att få möjlighet till att göra indragningar.

Nu har den föregående ärade talaren påstått, att här skulle man åsidosätta en uppfostraregärning hos dessa individer; men jag tror icke, att fångvårdsstyrelsens sociala byrå och dess chef hade någon tanke på att här åsidosätta denna uppfostrareuppgift, utan det är förvisso så, att de planlagt saken och ansett, att den kan ordnas på det sättet, att ingen uraktlåtenhet i nämnda hänseende kommer att inträda.

Jag får verkligen säga, att, om man läst Kungl. Maj:ts proposition och fångvårdsstyrelsens yttrande, kan man näppeligen behöva stå här och hålla något längre anförande angående vidtagandet av den föreslagna åtgärden, och jag förutsätter, att kammarens ledamöter läst vad Kungl. Maj:t och fångvårdsstyrelsen anført. Under hänvisning till detta och för övrigt till de få ord, jag yttrat, skall jag be, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Kanske en liten sak till, herr talman! Det kunde kanske nämnas, att i stället för den prästerliga syssla, som det nu är fråga om att indraga, har fångvårdsstyrelsen begärt ett mindre belopp att användas till ersättning åt föreläsare inom fängelset. Jag för min del kan icke finna annat än att det skulle vara synnerligen lämpligt, ifall fångvårdsstyrelsen kan anordna upplysningsverksamhet inom fängelset på det sättet, att olika föreläsare finge föreläsa. Det måste ovillkorligen bli av större intresse för fångarna att få höra dessa olika framstående föreläsare. Man förstår — åtminstone har jag den uppfattningen — att intresset för att höra dem skall i betydande mån ökas hos åhörarna. Allt som allt finner jag, herr talman, icke allra minsta skäl föreligga för kammaren att avslå vad Kungl. Maj:t föreslagit.

Herr Mogård: Herr talman! Då jag torde bära huvudansvaret i kammaren för motionen om bibehållandet av pastorsbefattningen å Långholmen, ber jag om benäget överseende, för att jag under en liten stund upptager kammarens uppmärksamhet med att framhålla de synpunkter, jag har velat lägga på saken i fråga.

Jag vill från början gärna medge, att från vissa synpunkter sett både Kungl. Maj:t och statsutskottet hava rätt i den framställning, de gjort, om indragning av förutnämnda befattning. Det är ju alldeles uppenbart, att, när såsom här en ledning för ett ämbetsverk kommer och förklarar, en viss tjänstebefattning icke längre behövs för uppgivet ändamål, måste naturligtvis både regering samt statsutskott och riksdag med tacksamhet mottaga ett så högst ovanligt erbjudande. Den angenäma nyheten innebär dock i och för sig endast det, att man velat lägga en statsfinansiell synpunkt på den föreliggande saken. Jag tror dock, att, om man närmare skärskådar frågan om indragningen av pastorsbefattningen på Långholmen, ovillkorligen även en annan synpunkt måste tränga sig fram och fordra gehör, nämligen den synpunkt, som kunde benämnas den sociala effektivitetens. Det är just frånvaron av denna sociala syn på det föreliggande spörsmålet som jag för min del i motionen på det allvarligaste velat påklaga.

Jag ber att ett ögonblick få recapitulera vad redan av Kungl. Maj:t endast antydningssvis meddelats om uppkomsten av frågan om indragning av nämnda pastorsbefattning. Under förra året avled förste pastorn Ernberg å Långholmen, en person högt aktad av alla, som kände honom som kamrat, och såsom ingen älskad av fångarna för det outtröttliga arbete, han nedlade på att hjälpa, stödja och lyfta dem. Fångvårdsstyrelsen förordnade då efter hans frånfälle

Ang. anslag
till
fångvården.
(Forts.)

Ang. anslag
till
fångvärdens.
(Forts.)

en person att tills vidare uppehålla hans tjänst. Detta förordnande överklagades av andre pastorn å Långholmen, och denne fick rätt. Först i och med detta överklagande blev frågan om indragning av en pastorsbefattning aktuell för fångvårdsstyrelsen.

Motiven för den föreslagna åtgärden kunna sägas vara dels statsfinansiella, dels mera fångvårdstekniska. I första hänseendet måste ju erkännas, att allt vad som kan göras för att förbilliga statsverksamheten i tider som dessa också måste göras. Om det också blott skulle gälla en besparing på 6,000 kronor, vilket en indragning av pastorsbefattningen å Långholmen skulle inbringa, måste den nog, om det med fördel kan ske, även vidtagas. Fångvårdens budget ömspannar likväl, om man ser på utskottets förslag till stat, en kostnadssumma av 3,836,100 kronor. 6.000 kronor äro förvisso en liten summa härvidlag, men den är mycket väl värd att taga i betraktande, därest sparsamhet verkligen skall iakttagas.

Jag måste dock säga, att fångvårdsstyrelsen icke börjat i rätt ända i sin besparingsiver. Det kan och bör sparas å fångvårdsstaten. Därom äro alla opartiska vittnen till den fångvårdsverksamhet, som bedrives, fullkomligt ense, men indragning bör ske på de punkter, där den minsta fångvårdseffektiviteten är till finrandes.

Jag skall be att få erinra kammaren om att så sent som år 1921 beslöt riksdagen en löneroglering för fångvärdens. Som alltid var riksdagen mycket mån om att ingen kostnad skulle sparas för att man verkligen skulle skänka åt fångvärdens alla möjligheter till att rätt och riktigt och effektivt kunna fylla sin viktiga samhällsgagnande uppgift. Under den debatt, som fördes i denna kammare med anledning av Kungl. Maj:ts framställning om löneroglering, hörde man också endast farhågor uttalas för en befarad ansvällning av det rent byråkratiska elementet inom fångvärdens, närmast då fångvårdsstyrelsen. Från flera håll påtalades särskilt den snabba tillväxt, som fångvårdsstyrelsen hade undergått, och somliga trodde till och med, att denna skulle ställa sig hindrande i vägen för ett verkligt effektivt fångvårdsarbete ute på linjen, där det egentliga arbetet ju måste läggas. År 1918, då fångantalet uppgick till 4,400 och då tvångsarbetsanstalterna voro förlagda under fångvårdsstyrelsen och justitiedepartementet, hade fångvårdsstyrelsen ett personalantal i rent byråmässigt arbete på 18 personer. Nu däremot, då fångantalet för nästkommande budgetår beräknas till 1,650 och sedan tvångsarbetsanstalterna tagits ifrån fångvårdsstyrelsen och lagts direkt under socialdepartementet, är fångvårdsstyrelsen uppe i en tjänstemannastab på 28 personer. Avlöningsstaten för fångvårdsstyrelsen har på tio år ökats från 104,000 kronor till 174,000 kronor för nästkommande budgetår, varvid jag icke alls har medräknat de till tjänsteinnehavarna utgående dyrtidstilläggen.

Jag vill för min del icke alls säga, att denna väldiga utveckling av det rent byråkratiska elementet under alla förhållanden vore opåkallad och att beklaga. Därest ökade möjligheter till rationell fångvård därigenom åvägabragtes, vore det bra. Jag är dock ledsen behöva konstatera, att så ej skett. Herr Rydén har i åtskilligt fått rätt i det han år 1921 yttrade om överorganisation, byråkratisering och skrivardöme inom fångvårdsstyrelsen. Det är rätt så till vida, att det haft benägenhet för att lägga sig i vägen för det egentliga, viktiga arbetet. Jag kan som exempel på vad jag här säger taga den avdelning, som både Kungl. Maj:t och riksdagen vid 1921 års riksdag voro synnerligen angelägna om att få till stånd, nämligen den sociala avdelningen inom fångvårdsstyrelsen. Ser man på den arbetsordning och det reglemente, som är uppgjort för denna avdelning och dess chef, skall man finna, att den ingalunda har fått den självständiga ställning och de mycket viktiga uppgifter, som då förutsattes. Den har blivit en liten byrå bland en hel mängd andra byråer i stället för att bli,

vad den var avsedd att vara, en stödjepunkt, varifrån alla de goda impulserna till ett upprättande, fostrande och stödjande arbete inom fångvården skulle utgå. Jag har lyckats få reda på fyra små blad på två sidor vardera, som kommit ut från denna sociala avdelning under förra året. Nummer 4 av dessa blad är till och med tryckt först år 1925. Avsikten med denna avdelning var dock, att den skulle utan juridiskt formskäreri vara en central ledning för åtgärderna för fångarnas etiska fostran, för förundersökning och övervakning, för hjälpverksamhet beträffande frigivna fångar och allt detta angelägna arbete. Den skulle egentligen vara den ena stora avdelningen av fångvårdsstyrelsen, medan den andra, kameralbyrån, skulle besörja de löpande ekonomiska angelägenheterna.

Under den ifrågasatt debatten år 1921 ifrågasattes till och med, om icke kanslibyråchefen skulle få så obetydligt att göra, att befattningen kunde indragas. Herr Pettersson i Bjälbo, vilken varit ledamot av de s. k. fångvårds-sakkunniga, och som därigenom otvivelaktigt kunnat förskaffa sig en viss inblick i fångvårdsärendena, uttryckte sig i denna riktning. Herr Rydén uttryckte sig i samma, och han påpekade, att han vid ett tidigare tillfälle, då han haft anledning närmare granska de angelägenheter som ålago kanslibyråchefen, hade kunnat finna, att av de 1,200 ärenden, som under ett år tagit kanslibyråchefens tid i anspråk, hade 800 berört tjänstledigheter åt personalen ute vid fängelserna, vilka angelägenheter med fördel kunnat ombesörjas av de lokala fängelsedirektörerna. Nu har socialbyrådirektören åtskilliga av kanslibyråns ärenden om hand, och det som återstår kunde i stor omfattning avdelas till de lokala organen.

Jag ber därför till följd av vad jag nu har sagt få fästa herr statsrådets och chefens för justitiedepartementet och även riksdagens uppmärksamhet på, att det här finnas stora statsfinansiella möjligheter att åstadkomma en förenkling av organisationsramen, en förenkling, som icke kommer att träffa det egentliga fångvårdsarbetet utan i huvudsak kommer att träffa den rena byråkratiska ramen.

Jag skall härefter be att ett par ögonblick få beröra de av fångvårdsstyrelsen anförda mera tekniska skälen för en indragning av en pastors- och lärarbefattning vid Långholmen. Från början vill jag betona, att de i det stora fängelsets direkt fostrande arbete sysselsatta personerna ingalunda haft något att göra med detta indragningsförslag. För dem kom det som en överraskning, att en sådan åtgärd skulle ifrågakomma. De kunde knappast förstå de skäl, som fångvårdsstyrelsen lade till grund för sin begäran om indragning av befattningen. Vidare ber jag att få förutskicka, att vid Långholmen med dess nära 500 fångar, fördelade på två fängelser, centralfängelset och kronohäktet, äro sysselsatta två pastorer, vilka samtidigt äro lärare, samt två undervisningsassistenter. Dessa två pastorsbefattningar ha funnits sedan 1898, och de ha genomgått filtreringen vid två löneregleringar, den senaste år 1921, samt vid dessa tillfällen erhållit vitsord av fångvårdsstyrelsen att vara i hög grad makt-påliggande och nödvändiga. Först nu har fångvårdsstyrelsen kommit under fund med att en viss överorganisation numera förefunnes. Denna överorganisation förklaras därav, att de båda undervisningsassistenterna kunnat anlitas för skrivgöromål å direktörsexpeditionen och övriga expeditioner. Skrivgöromålen äro för visso en mycket viktig sak inom fångvården. Läser man styrelsens 350 paragrafer starka instruktion för fångvårdstjänstemännen, förstår man detta. Det är ett häpnadsväckande papperssysslande inom detta område för ett viktigt samhällsarbete, som ju dock skulle ha att göra med levande om ock felande människor. Vid läsningen av instruktionen skall man dock finna, att även för dessa undervisningsassistenter äro de förelagda uppgifterna både stora, angeläma och krävande.

Ang. anslag
till
fångvården.
(Forts.)

Ang. anslag
till
fångvården.
(Forts.)

Dessa fyra tjänstemän, som jag här talar om, representera det nya momentet i all modern fångvård. De ha sig förelagd uppgiften i fråga om den individuella behandlingen av den felande människa, som satts inom fängelsets murar. De skola av brottslingens straffvistelse i fängelset skapa betingelser för ett nytt liv i hederlighet och samhällsnytta. Dessa fyra människors uppgift bland 500 fångar är att försöka göra allt för att rehabilitera fångarna och ge dem en ny karaktär och ny vilja. För detta ändamål predikas det, fördenskull undervisas det i skolor, utlånas böcker till fångarna och knyts förbindelser med de anhöriga utanför fängelsets murar, samt planeras det genom arbetsanskaffning för den frigivne fången vid hans återkomst ut i livet. Är det verkligen någon, som kan mena, att dessa fyra lärarkrafter äro för mycket för 500 fångars öden, 500 fångars hjälp och behov att bli hederliga människor? Varje söndag skall predikan hållas i båda fängelserna. Därjämte åligger det pastor att hålla föredrag. Deltagandet i gudstjänsterna i fängelset är icke obligatoriskt utan frivilligt för fången. Han får komma dit, om han vill; han får stanna inne i sin cell, om han vill. Det vittnar gott om fångvårdsprästernas predikoverksamhet, att likväl deltagandet i gudstjänsterna är så talrikt, som det är.

Jag vill gärna medge, att den där tanken, som framkommit i fångvårdsstyrelsens skrivelse och även i Kungl. Maj:ts proposition, om att omväxling då och då skulle beredas fångarna är väl på sin plats. Jag skulle för min del gärna se, att det komme människor dit ut, som hade något att säga de olyckliga, som sitta på Långholmsfängelset, och som även ville framställa det i högmässopredikans form eller på annat sätt, ja, rena lekmanneelement tycker jag därvidlag mycket väl skulle kunna tagas i anspråk. Statsutskottets ärade herr vice ordförande, som jag lärt känna som en mycket förständig man och som jag tycker mig märka även är en god lutheran, skulle därvidlag i överensstämmelse med sin verksamhet någon gång kunna därute säga några kloka ord även i predikans form. Det skulle göra gott.

I varje fall menar jag, att även om fångvårdsstyrelsen skulle få rätt i att även frivilliga krafter skulle kunna påkallas, borde icke det vara något, som onödiggjorde den ordinarie pastorns arbete. Under år 1924 undervisades å fängelset 188 fångar i olika skolklasser. Antalet måste begränsas härtill på grund av lokalbrist. Dessutom ha många fångar suttit i sina celler och bedrivit studier i enskildhet, ledda av pastor och lärare. Biblioteksverksamheten har omfattat icke mindre än 9,000 boklån å kronohäktet och 32,000 boklån å centralfängelset. Detta bokförmedlingsarbete och hjälp att välja ut ordentliga och nyttiga böcker har åvilat pastor och lärare där ute. Ja, uppgifterna äro många. De äro av mycket olika slag och mycket vidsträckta. Också platsanskaffningen åt fångarna, då de skola komma ut, är en uppgift för pastor och lärare. Härtill komma så dessa oändligt viktiga enskilda samtal, där prästen och läraren som en god vän kommer in till fången och samtalar med honom, icke som mången föreställer sig med Luthers postilla eller något annat i den stilen under armen, utan såsom där det samtalas mellan två människor, som ha viktiga saker gemensamt. Vi måste ändå tänka på de långa åren för dem, som sitta i cellen, ensamhetens fruktansvärda timmar, och vi skola då förstå, att det är icke obilligt, att fyra människor verkligen använda sin tid till ett sådant gagnarikt arbete. Den som har läst Oljelunds bok om hans fängelsevistelse får ett intryck av vad i alla fall pastorns arbete inom ett fängelse betyder. Han talar på ett ställe om hur cellen sprängde sönder hans själ, och huru cellvistelsen är den levande döden. »När det var helg bland människorna», skriver han, »då var det som tyngst och svårast inne i fängelset.» Gudstjänsten kom alltid som en befrielse och livade upp fången. Till och med en av Amaltheamännen, som skrivit en bok om sin fängelsevistelse, en människa som var ytterst oemottaglig för alla de intryck, som en fängelsevistelse skulle skänka, kunde ändå säga, att

under celltiden voro samtalen med prästen och läraren något, som man satte värde på.

Jag vill säga, att det arbete, som utföres av pastor och lärare på Långholmen, kan icke betecknas såsom någon överorganisation, utan det är det viktiga, det egentliga fängvårdsarbetet, som skall nyttiggöra för samhället de olyckliga, som ha kommit in i fängelset. Jag vill för min del framhålla, att någon prästerlig självskrivnenhet i annan form än för att hjälpa, stödja och trösta de, som påkalla sådant, vill jag icke erkänna, icke heller inom fängelset på Långholmen. Men där sådana uppgifter kunna läggas på en präst, varför i all rimlighets namn skall man då skära av möjligheten för honom, att där verkligen få utträtta det han vill och det han kanske i sitt hjärta känner som en livsuppgift?

Vidare åberopar fängvårdsstyrelsen som skäl för en indragning, att det skett en viss omläggning av fängelsernas användning. Cellfångarna ha tidigare börjat insättas i gemensamheten, där fångarna gå tillsammans i en enda massa. Vidare har, genom nedläggandet av straffängelset på Östermalm, där förvarade rannsaknings- och bötesfångar överflyttats till kronohäktet, och kronohäktet har blottats på en hel del av de långtidssittare, som förut funnos där. Jag tror likväl, att denna synpunkt från fängvårdsstyrelsens sida har betydligt överdrivits, och vi hörde nyss av herr Bengtsson i Norup, att det likväl finns flera fångar på Långholmen än det finns i andra fyra centralfängelser tillsammans. Den 1 februari 1925 funnos å kronohäktesavdelningen på Långholmen 141 fångar, därav 97 straffarbetsfångar. Vid Malmö centralfängelse funnos 136 fångar, varav 106 straffarbetsfångar, alltså nästan samma antal. Vid Härlanda utgjorde antalet respektive 116 och 104, i Härnösand 108 och 90, och i Växjö fanns det 72 fångar, av vilka 62 voro straffarbetsfångar. I var och en av de fyra sistnämnda fängelserna fanns det likväl en pastor och en lärare. Räknar man ihop fångantalet å både centralfängelset och kronohäktet å Långholmen, skall man, som herr Bengtsson sade, finna, att å dessa båda fängelser funnos ändå 36 fångar mera än i de fyra andra centralfängelserna tillsammans. Anser fängvårdsstyrelsen det vara behöfligt att på fyra fängelser ha fyra präster och fyra lärare, så nog måste man säga, att det är en administrativ inkonsekvens, om man icke vill kalla det godtycke, vilket kanske icke är rätt, att det på Långholmens båda fängelser skall räcka med en pastor och lärare jämte två undervisningsassistenter.

Det finns många andra skäl, som kunna tala mot vad statsutskottet föreslår och vad Kungl. Maj:t i sin proposition har framställt, men jag vill inte uppta tiden därmed nu. Jag vill till sist bara säga, att det synes mig ur alla synpunkter, som om den besparing på 6,000 kronor, vilken skulle kunna ske genom indragning av en pastors- och lärarbefattning på Långholmen, på intet sätt motsvarar den förlust i verklig fängvård, som därigenom skulle uppstå. Brottslighetens bekämpande kostar samhället, både stat, kommun och enskilda, väldiga summor, och denna lilla summa på 6,000 kronor, som skulle användas inom det direkt fostrande och vårdande fängvårdsarbetet, skulle kunna åstadkomma större resultat än till och med betydligt dyrbarare anstalter å andra delar inom fängvården. Det förefaller mig därför, som om den väg till starkare individualisering och mera personligt fostrande arbete och vård bland fångarna, som riksdagen år 1898 slog in på, inte bör spärras genom riksdagen år 1925.

Jag yrkar därför, herr talman, bifall till min motion och den därav föranledda reservationen.

Med herr Mogård förenade sig herrar *Olovson* i Västerås, *Mosesson*, *Isacsson*, *Carlström*, *Björnberg*, *Johansson* i Edsbyn, *Ljunggren*, *Grapenson*, *Sandberg*, *Bergström* i Bäckland och *Bäckström*.

Ang. anslag
till
fängvården.
(Forts.)

Ang. anslag
till
fångvården.
(Forts.)

Chefen för justitiedepartementet herr statsrådet **Nothin**: Herr talman! Jag kom in i kammaren, först då den siste ärade talaren höll sitt anförande. Jag vet alltså inte vad som tidigare yttrats här, och det må därför förlåtas mig, om jag måhända tar upp synpunkter, som redan äro framhållna, eller underlåter att beröra synpunkter, som jag här borde ingå på.

Jag vill i anledning av den siste talarens anförande och de många instämmanden, som följde på detsamma, säga, att gäller det själva syftemålet eller grundtanken i hans motion, tror jag, vi gärna litet var kunna instämma. Vi vilja alla göra det bästa möjliga för fångarna och se till, att de skola få den bästa möjliga uppfostran och undervisning. Frågan är endast, om det för detta ändamål verkligen behövs mera, än vad som är föreslaget i propositionen och tillstyrkt av utskottets majoritet.

Reservanterna inom statsutskottet ha som sitt förnämsta skäl åberopat, att genom det kungl. förslaget skulle rubbas en organisation för fångarnas religiösa och sedliga vård, som för endast tre år sedan trädde i kraft. Detta är inte fullt riktigt. Vad som skedde för tre år sedan var en löneroglering för de befattningshavare, som redan funnos. Fastställandet av antalet befattningshavare skedde redan på 1890-talet. Och bland de skäl, som då åberopades för införandet av två prästerliga befattningar på Långholmen, framhölls särskilt, att tiden för straffets verkställande i enrum då hade utsträckts från två till fyra år, och att på grund av det härigenom ökade arbetet för religionsvård och undervisning uppkommit behov av ökade prästerliga krafter. Den siste ärade talaren underströk också den deprimerande inverkan av cellstraffet, och den särskilda anledning till prästerlig vård, om jag så skall uttrycka mig, som detta medför. Men saken har under de sista åren fullständigt förändrat läge. Man har återgått till de kortvariga cellstraffen. Just det skäl, som föranledde införandet av den andra prästerliga befattningen på Långholmen, finns således inte längre för handen.

Även i annat avseende intar Långholmsfängelset numera en särställning, så till vida som ungdomliga förbrytare, i fråga om vilka det ju finnes särskilt behov av lärarkrafter, inte förvaras där, utan på andra fängelser. Slutligen har skett ett avlyftande av fängelsepastorns på Långholmen arbetsuppgifter med avseende å den av den siste ärade talaren också berörda uppgiften att efter frigivandet skaffa sysselsättning åt fångarna och på annat sätt ta hand om dem. Denna verksamhet åvilade förr prästerna, i väsentligt högre grad än vad nu är fallet. Nu finns det en särskild social byrå för ändamålet inom fångvårdsstyrelsen, och olika föreningar arbeta för omhändertagande av frigivna fångar.

Läget är alltså väsentligen ett annat nu än förut. Den jämförelse, som åberopas i motionen och som jag nästan till min förvåning hörde även i kammaren beröras, nämligen antalet präster och lärare vid fyra andra fängelser, den jämförelsen är väl ändå en smula ohållbar. Ty det måste uppenbarligen finnas särskilda befattningshavare vid varje särskilt fängelse, även om fångantalet i en del av dessa inte är så stort. Man kan inte gärna tänka sig att samme pastor eller samme lärare tjänstgör i mer än ett fängelse. Att då göra jämförelser genom hopräknande av å ena sidan antalet befattningshavare och å andra sidan antalet fångar vid flera fängelser kan ej vara riktigt.

Det är ju tämligen svårt för mig att med någon större entusiasm tala mot detta anslag, om nu riksdagen verkligen vill bevilja detsamma. Men en sak bör mana till varsamhet, och det är hänsynen till de allmänna sparsamhetssträvandena. Få ämbetsverken och myndigheterna den uppfattningen, när de söka göra besparingar och indragningar och vilja åtaga sig ökade uppgifter, att riksdagen inte längre har intresse därför, då fruktar jag, att det är mycket svårt att mera konsekvent genomföra en effektiv sparsamhetspolitik.

Herr **Anderson** i Råstock: Herr talman! Även med risk att bli ansedd som en burdus farbror, som frågar litet eller intet efter humanitära synpunkter, har jag dristat mig att begära ordet vid denna frågas behandling. Jag har gjort det, därför att jag haft tillfälle att tidigare ta del av hur frågan verkligen har legat till.

Innan jag fortsätter mitt anförande vill jag emellertid passa på att säga detsamma, som jag sade i statsutskottet, och också här tala om att jag inte tar tillbaka något av vad jag säger, och det är att ledamöterna av riksdagens andra kammare, och andra med förresten, kunna vara förvissade om, att så länge den ledning för fångvårdsstyrelsen, som nu finns, är kvar, så lägges det så humana synpunkter på hela fångvårdsväsendet, att jag för min del, som inte hade reda på förhållandena så mycket från början, när jag fick sätta mig in i vad det här gäller, hade en känsla av att det hela egentligen gick ut på att behandla små ömtåliga plantor och inte alls några fångar. Jag kanske överdriver i någon mån i det stycket, men jag vill nämna det som ett karaktistikon på att där ser man verkligen på fångarna med den mest humana blick, som åtminstone jag kan tänka mig.

Det är sålunda alls ingen fara för att man skulle se bort ifrån de behov, som naturligtvis också jag måste erkänna faktiskt föreligga, av den mesta möjliga handledning för fångarna i syfte att göra dem till bättre människor och om möjligt få dem att undvika ett fortsättande på brottets bana. Men jag kan inte komma ifrån, att man lyckats göra denna fråga — kanske omedvetet, det kan jag inte säga — till en helt vanlig fråga om tjänsteman eller inte tjänsteman. Och det förvånar mig mycket att herr Mogård kunde komma med en sådan insinuation, som han faktiskt tagit sig friheten att här komma med, då han sade, att, först sedan den klagande i fråga om befattningen vid Långholmen hade vunnit, då först blev frågan om platsens indragning aktuell. Det kan ju måhända läggas fångvårdsstyrelsen till last, att den inte sökt komma med förslag till indragning av den här ifrågavarande befattningen, förrän det kom en påstötning. Men jag vill å andra sidan framhålla, att det har oupp-hörligen varit fråga om att krympa ihop befattningshavareantalet, att dra in fångelser och att göra fångvårdsväsendet så billigt, som det överhuvud taget är möjligt.

Vi ha i fångvårdsstyrelsen — jag tillåter mig säga vi i det sammanhanget, ty jag tillhör en liten, så att säga, yttre krets — ansett, att det vore oss kärt att söka tillmötesgå av riksdagen vid upprepade tillfällen framhållna besparingssynpunkter. Och i detta speciella fall förhåller det sig så, som herr Jansson i Falun redan erinrat, fastän herr Mogård inte tycks ha uppfattat det, att den 8 augusti skrevs från Kungl. Maj:t till fångvårdsstyrelsen. Det är alltså inte någon framställning från fångvårdsstyrelsen direkt, utan det heter i den skrivelse, som gick in från fångvårdsstyrelsen till Kungl. Maj:t på följande sätt: »Genom nådig skrivelse den 8 nästlidne augusti har Eders Kungl. Maj:t anbefallt fångvårdsstyrelsen inkomma med utredning, huruvida den verksamhet vid centralfängelset å Långholmen, som för närvarande åligger förste pastorn och överläraren samt pastorn och förste läraren, må kunna genom erforderlig omläggning av göromålen och vissa bestyrs överlåtande på andra krafter så ordnas, att en enda befattningshavare, vare sig förste pastorn eller pastorn, svara för de rent prästerliga uppgifterna.»

Kanske är det ett fel, att inte fångvårdsstyrelsen själv har tagit initiativet, men det är ju i alla fall så, jag nödgas konstatera faktum, att här har initiativet kommit från Kungl. Maj:t. Och fångvårdsstyrelsen har ställt sig det till ofterrättelse och försökt göra det bästa möjliga av den givna situationen.

Då det sedan gällde att komma överens om det lämpligaste sättet att ordna förhållandena gick det till så, och det kan jag få tala om här i kammaren, att

*Ang. anslag
till
fångvården.
(Forts.)*

Ang. anslag
till
fångvärdens.
(Forts.)

en av fångvårdsstyrelsens högre tjänstemän någon gång i september hade gjort ett besök där ute och tillsammans med pastor Carlberg gått igenom de olika åligganden, som voro förenade såväl med förste pastors- som andre pastorsbefattningen, och undersökt, huruvida det kunde göras någon omreglering av göromålen, så att man kunde villfara den önskan, som kommit till uttryck från Kungl. Maj:t. På grundval av dessa överläggningar upprättades av nämnde högre tjänsteman en promemoria, vilken i avskrift tillställdes pastor Carlberg redan den 15 september. Men fastän fångvårdsstyrelsens skrivelse inte avgick förrän, jag vill minnas, den 7 oktober, hörde inte fångvårdsstyrelsen av den man, som jag nu här vågar säga står bakom den historia i fråga om indragningen av tjänsten, som nu diskuteras här. Man hörde inte något av honom, fastän han, efter mitt sätt att se, väl borde vara lika inne i förhållandena under dagarna från den 15 september till 7 oktober, som han var, då han den 9 oktober ingick med sin skrivelse till Kungl. Maj:t. Jag förutsätter, att det varit ett bra mycket mera just sätt att gå tillväga, om vederbörande, när förhållandena utvecklats sig så, att det förts överläggning i ämnet och det lämnats honom tillfälle att inkomma med påminnelser, också begagnat sig av detta tillfälle. Men det har icke skett. Damerna och herrarna få ursäktas om jag för min del inte kan finna det förfaringsätt riktigt just, som här kommit till synes. Detta ville jag bara ha sagt ifrån. Är det så, att det finns någon befattningshavare, hög eller låg, inom fångvårdsstyrelsens verksamhetsområde, som har någonting att säga och det också lämnas tillfälle för honom att komma fram med sina synpunkter, så anser jag, att han bör gå den vägen att låta fångvårdsstyrelsen veta, vad han hyser för tanke om föreslagna åtgärder. Ty sådana framställningar behandlas ingalunda som luft, utan behandlas ytterst sorgfälligt och noggrant. Jag kan för min personliga del gå i borgen för att de inte läggas ad acta utan vidare, utan att man ser på frågan ur alla synpunkter.

Här har man nu tänkt sig, fullkomligt i överensstämmelse med Kungl. Maj:ts påstötning, att från befattningen som förste pastor på Långholmen koppla av den del, som inte har med själavård att göra och låtta hans befattning så att han kunde få mera tid övrig för sin egentliga uppgift. Skall det nu vara något fel att fångvårdsstyrelsen går till våga på det sättet? Jag tror snarare tvärtom. Ty det kan väl inte vara något särskilt nöje för en präst att hålla på med uppgifter, som äro honom ganska främmande, men som en gång i världen ha lagts på hans befattning, därför att arbetet behöfde fyllas ut i någon mån, då det på den tiden var fråga om två befattningar.

Jag vill sedan ta upp vad herr Bengtsson i Norup var den förste att anföra, nämligen frågan om det ökade fångantalet. Ha inte herrarna observerat, att det är i ganska hög grad beroende på omläggningen av fängelseförhållandena i Stockholm?

Vidare vill jag inte underlåta att nämna, att fångvårdsstyrelsen också har tänkt på att bereda ökad omväxling åt fångarna. Jag kan våga säga, att det till och med finns planer på att realisera denna tanke i så hög grad, att de via våra modernaste tekniska uppfinningar skola få del av de mest förstklassiga konstnjutningar av olika slag. Jag vill nämna detta sista endast som ett bevis på att man inte i fångvårdsstyrelsen, i och med att man gått till att föreslå indragning av denna prästerliga tjänst, har förlorat sinnet för den etiska fostran av fångarna, den högre lyftning av dem, som man från alla håll så ivrigt åstundar. Jag anför detta som ett belägg på att man tvärtom fortfarande vill göra allt för att främja de syften, som fångvärdens egentligen har.

Herr talman! Efter dessa ord skall jag be att kort och gott få upplysa, där- est det inte redan är känt i kammaren, att första kammaren har beslutat i över-

ensstämmelse med utskottets förslag, och jag tillåter mig, på grund därav och på grund av vad som i propositionen och här i debatten har förekommit, också yrka bifall till utskottets förslag.

*Ang. anslag
till
fångvärdens.
(Forts.)*

Herr andre vice talmannen **Nilsson**: Herr talman! Jag skall icke besvära kammaren med många ord, men då jag är en av reservanterna på denna punkt, anser jag mig böra deklarerera min ståndpunkt.

Åtgärder, som gå ut på att begränsa statens utgifter, äro ju värda att främjas och böra också främjas, dock icke under alla omständigheter. I det nu föreliggande fallet, kan det allvarligen ifrågasättas, huruvida besparingen är fullt motiverad. Det är ju, med hänsyn till det verksamhetsområde, det här är fråga om, omöjligt att evalvera resultatet i penningar. Uppenbart är emellertid, att om den inom fångvärdensanstalten anställda prästmannen skall hinna påverka varje fånge enskilt, kräves det betydande arbete; och det förefaller åtminstone en lekman, som om det skulle vara omöjligt för en enda prästman att hinna utföra den gärningen inom ett fängelse med så stort antal fångar som Långholmens.

Nu har det av herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet samt av herr Jansson i Falun framhållits, att arbetsuppgifterna inom fångvärdens under senare tid skulle hava minskats, och herr statsrådet anförde några exempel på, i vilka avseenden så skulle vara förhållandet. Han nämnde sålunda bland annat, att det numera i mindre utsträckning ålåg prästman att söka skaffa fångarna sysselsättning efter frigivandet. Även om prästens arbetsbörd i berörda avseende lättats, är det i fråga om den rent andliga vård, som bör meddelas fångarna, uppenbart, att några lättnader i sådant avseende ej inträtt. Och denna senare uppgift är ju den allra viktigaste. Det är väl framför allt därför, som präster finnas anställda vid fångvärdensanstalterna.

Justitieministern framhöll, att, om ämbetsverken framlade vissa förslag till besparingar inför riksdagen och riksdagen icke ville acceptera dessa, så skulle intresset för besparingar för ämbetsverkens vidkommande komma att slappas. Jag tror icke, herr statsråd, att någon sådan fara är för handen. Är det verkligen så, att ämbetsverken framkomma med förslag, ledande till besparingar och till minskning av befattningshavarnas antal, då tror jag, att riksdagens statsutskott och dess båda kamrar icke skola sätta sig till motvärd i sådant hänseende. Tvärtom tror jag, att de med stor tacksamhet skola acceptera dylika förslag. Men att vidtaga en åtgärd, som skulle kunna medföra, att fångarna icke finge den andliga vård, som de under alla förhållanden böra erhålla, kan åtminstone icke jag vara med om. Jag ansluter mig därför till reservationen och anhåller, herr talman, att få yrka bifall till densamma.

I detta yttrande instämde herr *Magnusson* i Tumhult.

Herr **Löfgren** i Stockholm: Herr talman! Jag begärde på ett tidigt stadium av debatten ordet för att nämna några synpunkter från min egen erfarenhet av den verksamhet, som utövas av den befattningshavare, som det nu är fråga om att avskaffa. Jag kan givetvis icke här yttra mig annat än angående hur han skötte sitt kall och den verkan, detta hade på fångarnas liv och förbättring.

Jag skulle vilja säga, att för min del åtminstone hade jag den uppfattningen, att det knappast var någon befattningshavare inom fångvärdens, som utövade ett så stort personligt inflytande på fångarnas förbättring som just denne befattningshavare. Det må ju vara sant, att vi litet var icke hava så värst stort behov av själavård och själasörjare; men det förhåller sig på annat sätt med dem, som sitta i fångelserna och som under lång tid äro isolerade från ytter-

Ang. anslag
till
fångvärdn.
(Forts.)

världen. För dem är det icke det viktigaste och förnämsta, även om det kan hava sitt intresse, att få en broschyr eller att åt dem beredes vad statsutskottets vice ordförande kallade för konstnjutningar, vilka jag förmodar vara konserter, tillhandahållna genom grammofoner och andra instrument eller genom prestationer, som utföras på stället. Nej, det viktigaste för dem är nog, att de få tillfälle att tala och rådgöra med en person, för vilken de hava förtroende och som kan giva dem råd och påverka dem i den riktning, som avses med hela fängelsestraffet. Det är ju så, att fångvärdn icke är till bara för att man till fullgörande av lagens bokstav skall stoppa in straffade personer på ett visst antal år, föda, kläda och vårda dem under tiden och sedan släppa ut dem från de celler, där de suttit; utan hela fångvärdssystemet är anlagt på förbättringsförsök, på att få till stånd motivförändringar hos fången. Dessa motivförändringar får man icke, åtminstone icke enbart, genom självbetraktelser, som ofta gå i för fångens uppfostran mindre gynnsam riktning, utan just genom yttre påverkan, genom påverkan från högre stående personer med en högre moral än den, fången själv besitter.

Nu är det givetvis så, att det är i hög grad beroende på vem som utövar detta kall. Så är det med allting, så är det med alla tjänstemän och överhuvud taget med oss alla, att det beror på, hurudana vi äro och huru vi sköta våra respektive befattningar. Detta är dock en sak, som riksdagen icke har att göra med. Det är en uppgift för administrationen att få lämpliga personer att utföra det viktiga kall, som det här är fråga om. Detta kan icke ersättas med den verksamhet, som utövas av den nya sociala byrån. Även om man tänker sig dennas verksamhet utvidgad, går det icke.

Det enda skäl, som jag hört i diskussionen och som verkligen kan göra mig en smula tveksam om behovet av denna befattning på Långholmen, är vad justitieministern, om jag hörde honom rätt, erinrade om och som jag icke visste, nämligen att de fångar, som undergå långvariga frihetsstraff, icke längre sitta på Långholmen. Det hade fallit mig ur minnet, att de förvaras på andra ställen. Jag ser nu på herr justitieministerns min, att jag måtte hava missförstått honom, men jag fick verkligen av hans anförande den uppfattningen, att på Långholmen förvarades numera varken de ungdomliga brottslingarna eller sådana fångar, som avtjäna längre frihetsstraff. Jag har här i handen just en lista, som visar, att av 108 fångar hava 73 blivit dömda till straffarbete på minst sex månader och upp till två år. Två år tycks vara den högsta tid, de sitta på Långholmen. Men det räcker till. Det är emellertid ett skäl såtillvida, att, ifall det gäller bara kortvariga frihetsstraff, under dessa behovet av denna personliga vård är mindre. Detta är väl dock i alla fall endast en tillfällig åtgärd. Den minskning av brottsligheten, som vi en tid hava kunnat konstatera, har på senare tid ersatts med en stegring. Vidare är det ju, om jag icke miss-tager mig alltför mycket, så, att straffängelset å Östermalm i Stockholm har indragits och att dettas fångar numera äro överflyttade till Långholmen.

Det ena med det andra gör, att jag, herr talman, även med avseende fäst å vad sålunda herr justitieministern med all rätt anförde, icke skulle vilja taga på mitt ansvar att avskaffa den ifrågakvarande befattningen, utan jag finner med detta mitt ansvar mest förenligt att yrka bifall till den avgivna reservationen.

Häruti instämde herrar *Jonsson, Persson* i Fritorp och *Wallerius*.

Chefen för justitiedepartementet herr statsrådet **Nothin**: Herr talman! Den siste ärade talaren hörde tydligen ganska illa, när han ville göra gällande, att jag skulle hava påstått, att långtidsfångarna förvaras på annat håll. Vad jag hade sagt var, att ungdomsförbrytarna numera icke förvaras på Långholmen samt att tiden för cellstraff avsevärt förkortats.

Jag vill emellertid begagna tillfället att här återgiva en del av en promemoria, som fängvårdsstyrelsens chef överlämnat till mig. I promemorian framhålls, att genom den från år 1917 gällande nya verkställighetslagen det tidigare treåriga cellstraffet i vad avser rätt att besöka den gemensamma skollokalen m. m. förändrats till ettårig, varefter vidare yttras: »Härigenom har avsevärd omläggning inträtt i fråga om undervisning i cell och därmed lärarnas tid kunnat bättre tillgodogöras. — År 1920 förvarades dessutom vid Långholmsfängelsets kronohäkte endast Stockholms stads fångar, bland vilka ett betydligt antal med tämligen lång strafftid och i åldern 20—25 år, vilka påkallade skolundervisning. Numera, sedan Stockholms straffängelse indragits och dess fångar — flertalet rannsaknings-, bötes- eller fängelse- och straffarbetsfångar på kort tid — sammanförts till Långholmens kronohäkte, har därav följt, att, för beredande av utrymme för dem, vissa kategorier fångar på längre tid från Stockholm måst förläggas till andra fängelser. Tillika har iakttagits, att straffångar i åldern under 25 år, där de icke äro att hänföra till s. k. ungdomsfångar (under 20 år vid brottets begående) och intagas i ungdomsfängelset i Uppsala, förläggas till straffängelset i Gävle, vilket organiserats också det som ett 'ungdomsfängelse' med särskild lärare.

Följden har blivit en avsevärd minskning vid Långholmsfängelset av sådana, som på grund av ålder och tillräcklig strafftid böra åtnjuta skolundervisning, och att denna undervisning i motsvarande utsträckning förlagts till Gävlefängelset.»

Jag har med dessa ord velat erinra om att det är avsevärt ändrade förhållanden, icke i fråga om behovet i och för sig av fångars uppfostran och vård, utan med avseende å frågan om tillräckligheten av tillgången å lärarkrafter.

Herr **Lindqvist** i Halmstad: Herr talman! Jag har begärt ordet för att säga ett par ord.

Jag vill närmast säga, att det stora intresse, som förefinnes här i riksdagen för fångarnas uppfostran till bättre människor, vittnar ju om, hur ofantligt olika det nu är mot vad det tidigare har varit. Jag tror icke, att under hela denna debatt här i dag någon talare sagt ett hårt ord om dessa lagöverträdare, utan alla hava sett dem med humanitära ögon och med ett visst överseende för de felsteg och brott, som de hava begått.

Jag vill i likhet med vad som kommit till uttryck från statsutskottets vice ordförande säga, att det är nog icke enbart i riksdagen och ute bland folk i allmänhet, som det har blivit en helt annan uppfattning om fångars behandling, än vad det tidigare har varit. För min personliga del har jag varit i tillfälle att besöka de flesta av rikets fängelser, kronohäkten o. d., och vid alla de tillfällen, då jag gjort sådana besök, och kommit samman med fängvårdsmän, har jag fått den bestämda uppfattningen, att ifrån fångvårdens sida göres vad som för tillfället kan göras för att fostra fångarna till bättre människor och till samhällsnyttiga sådana.

När jag i dag ansluter mig till utskottets hemställan och icke följer reservanterna, så tror jag, att jag mycket väl kan göra detta och likväl vara besjälad av den uppfattningen, att icke något bör göras, som kan förhindra eller försvåra denna uppfostraregärning bland fångarna. Jag tror emellertid, att herrar reservanter och de, som stå på deras sida här i dag, något överdriva. Det är, enligt min uppfattning, ingen fara för att något blir åsidosatt i detta fall.

Nu är det, när debatten pågått så länge, som den gjort, väl icke skäl att närmare gå in på vad som legat till grund för den framställning, som det här gäller. Jag vill endast erinra om, att ett moment, som man bör taga hänsyn till, är, att arbetstiden för personalen har blivit ökad här som på andra

Ang. anslag
till
fångvården.
(Forts.)

ställan, och att vi böra se till, att denna ökade arbetstid kan, om det är möjligt, leda till vissa besparingar i statens utgifter. Jag tror också, att det är ganska betydelsefullt, att vi söka utnyttja den sociala byrån, vilken vi sedan några år tillbaka hava haft, så långt som möjligt är. Fångvårdsstyrelsen har ju också här i sin skrivelse erinrat om, att det skulle vara mycket fördelaktigt, om byrådirektören för den sociala avdelningen bleve i tillfälle att ute på Långholmen komma i förbindelse med fångvårdspersonalen.

Vad det rent prästerliga kallet vid Långholmen beträffar, har jag den uppfattningen, att detta mycket väl kan bli tillgodosett av endast en fast anställd prästman. Vad angår predikningarna, vilka fångarna få åhöra, när de sitta i sina skåp, tror jag, att de skola lända till bättre resultat och vara till större nytta, om det i fråga om dem blir någon omväxling, så att det icke är samme prästman ständigt utan fångarna kunna få höra olika sådana. Jag tror, som sagt, att det skall bli större intresse för predikningarna och att vad där säges skall bli bättre tillvarataget, om det är flera prästmän, än om det ständigt är en och samme. Nu tänker ju också fångvårdsstyrelsen, att det vid ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag skulle bli möjligt att få folk utifrån, så att säga, till predikningar, föreläsningar o. s. v. Det är icke alls fråga om, att något skall eftersättas i detta fall.

Jag tror sålunda, herr talman, att man mycket väl kan gå med på Kungl. Maj:ts förslag och likväl hysa det allra varmaste intresse för en god fångvård.

När jag nu sagt detta, vill jag säga ett par ord även om en annan sak, nämligen om besparingssynpunkten. När jag varit i tillfälle att göra besök på fängelser, har jag därvid på de flesta — lyckligtvis — funnit det vara så, att de haft ett mycket litet antal fångar. De hava haft många celler, men de flesta av dessa hava stått tomma. Det är ju icke annat än lyckligt, att det är så; men dessa stora fängelsebyggnader och den personal, som man är tvungen att där hålla, allt detta kostar mycket pengar för varje år. Det har gjorts undersökningar, vilka också delvis lett till resultat, så att något eller några fängelser blivit nedlagda. Man har undersökt en omorganisation av fångvården för att kunna göra besparingar i statens utgifter. Om jag minns rätt, pågår för närvarande inom fångvårdsstyrelsen en utredning, huruvida det icke skulle vara möjligt att än ytterligare nedbringa utgifterna för fångvården. Jag skulle vid detta tillfälle vilja göra en hemställan till regeringen och då särskilt till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet, att han ville se till, att denna utredning påskyndas och att närmare undersökningar komma till stånd, huruvida det icke vore möjligt att genom en omorganisation utav fångvården nedlägga ett större antal fängelser, än vad vi hittills kunnat göra. Den lilla besparing på 6,000 kronor, som här föreslås, är ju icke av någon större betydelse, när det gäller en så stor utgiftsstat som fångvårdens; men nedläggandet av ett eller annat fängelse kan betyda mycket mera.

När jag nu ansluter mig till utskottsmajoritetens yrkande eller Kungl. Maj:ts förslag, är det icke enbart för att vi skola kunna spara dessa 6,000 kronor, utan därför, att jag anser det onödigt att lägga ut dessa 6,000 kronor, när vi med en utgift på 6,000 kronor mindre kunna nå samma goda resultat.

Herr talman! Jag yrkar således bifall till utskottets hemställan.

Herr förste vice talmannen **Hamilton**: Herr talman! Av lätt förklarliga skäl har jag under min långa riksdagsmannabana aldrig lagt mig i något kyrkligt spörsmål och kommer icke heller att deltaga i omröstningen i den föreliggande frågan. Jag kan likväl icke underlåta att giva ett uttryck för min förvåning, att, då geddesyxan, i sig så välbehövligen, går ut över ett ämbetsverk, den främst skall drabba själavården för fångarna. Om någonsin själavården är av

behovet påkallad, så är det väl just för dessa stackars medmänniskor, som fallit så djupt. Kan man rädda några av dem från återfall, har man även gjort en besparing, då man betänker, att varje fånge kostar staten ett par tusen kronor.

Det är dock icke för att tala härom som jag begärt ordet, utan för att göra en hemställan till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet, att han måtte se till, huruvida man icke skulle kunna omorganisera hela fängelseväsendet. Det är ju egendomligt att tänka sig, att det erfordras en fängelsestyrelse och underordnade direktörer och tjänstemän till ett hundratal för att sköta vården av knappast 2,000 fångar. Att hela denna personal för dessa fångar skall behöva gå upp till över 600 personer förefaller icke att vara nödvändigt, och säkerligen skulle man kunna göra vida större besparingar än de fattiga 6,000 kronor, som här äro i fråga.

Jag har som sagt intet yrkande att göra, men jag skulle vilja göra en allvarlig framställning till regeringen att verkligen se till, om icke en besparing på någon miljon kronor i kostnaderna för fångvärdens skulle kunna ske, då kostnaderna därför gå till närmare 4 miljoner kronor.

Herr **Bengtsson** i Norup: Herr talman! Jag ber också att få instämma i herr förste vice talmannens påpekande av att, då det skall göras besparingar, bör det göras sådana på andra håll. Man bör göra dem utan att taga bort en tjänst, som så väl behöves som denna.

Här har citerats gång på gång, att fångvårdsstyrelsen själv är av den mening, att en besparing här kan göras. Jag skall då be att få citera vad förre direktören å Långholmen J. H. Nilsson har yttrat till fångvårdsstyrelsen i saken. Han säger: »Det torde knappast kunna anses försvarligt att genom indragning av den ena prästerliga kraften väsentligen förminska även pastors möjligheter på detta område.» Och vidare säges det i ett memorial, som avgivits av byrådirektör Wijkmark: »Det torde till en början få anses ostridigt, att pastorälvärdens vid fängelset med dess stora fångpersonal hittills upptagit och alltjämt är så omfattande, att den upptager två pastorers arbetstid. Fängelsepastorerna hava nämligen, förutom sina pastorala uppgifter i övrigt, allt mera ägnat sig åt det synnerligen krävande arbete, som består i strävandet att söka personligen lära känna varje fånge, och hava härigenom verksamt bidragit till skapandet av en mera individualiserad fångvård i vårt land. Det torde få anses omöjligt för en enda pastor att förvärva sig dylik kännedom rörande det stora antalet fångar, som förvaras i fängelset.»

Vidare ber jag att få säga, med anledning av herr Löfgrens i Stockholm yttrande, att han trodde, att de kortvariga straffen möjligen skulle kunna inverka till förmån för denna indragning, men man kan också härom hava delade meningar. Är det en, som har en kortvarig strafftid, så är det möjligt att just under de stunder, han sitter där, han är mera mottaglig för påverkningar som göras för att förbättra hans moral och föreställning. En svag karaktär kan lättare stärkas, och han kan därigenom, då han kommer ut ur fängelset, kanske lättare bryta sig en ny bana och sålunda slippa återfalla i brott. Jag tror därför att det även med hänsyn till de kortvariga straffen är viktigt att tillgodose dessa tjänster. Och när herr statsrådet säger, att ungdomsfängelserna i Uppsala och Gävle taga emot en del, så är det sant, men där är fullt, och likväl finnes på kronohäktet å Långholmen ett behov att lämna undervisning åt etthundra, fast det icke är plats för mer än fyrtio. Det hela tyder alldeles givet på, att här är man inne på orätt väg med besparingar.

Jag ber därför, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande.

Herr **Grapenson**: Herr talman! En prästerlig tjänstgöring av detta slag kan fullgöras på två olika sätt, antingen så att vederbörande präst eller lärare

Ang. anslag
till
fångvården.
(Forts.)

så där mera officiellt går från den ena till den andra, hälsar på dem och frågar, hur det står till o. s. v., eller också på sådant sätt, att man kommer till dessa personer kamratligt och slår sig ned, om det finns tillfälle därtill, och talar med dem utan att på något sätt ange, att man har brått och vill så fort som möjligt komma ifrån personerna i fråga. Det förra sättet att besöka fångar eller andra på anstalter intagna personer tror jag icke leder till något större resultat. Där- emot har jag av egen erfarenhet funnit, att det senare sättet, där man kamrat- ligt och vänligt talar med personer av detta slag, kan leda till mycket över- raskande resultat — och till synnerligen glädjande resultat på samma gång.

Det har här under debatten sagts, att man kunde rösta för utskottets förslag, därför att man är övertygad om att intet däri är förbisett med hänsyn till fän- garnas uppfostran och sedliga påverkan. Man har också uppgivit, att på 500 fångar hittills fyra personer, två präster och två lärare, varit anställda, som väsentligen haft att svara för denna personliga påverkan. Det blir följaktligen i runt tal 125 fångar på var och en av dessa präster och lärare. Tänker man sig då, att varje präst och lärare skall svara för 125 personer, och att envar av dem arbetar i denna uppgift fem à sex timmar om dagen, så förstå vi, att det icke kan bli någon lång stund, som kan avändas till samvaro med var och en av fångarna. Ett samtal, som verkligen skall bli till nytta, kan pågå under en halv timme, kanske en timme och mera. Sådan har jag funnit en tjänstgöring av detta slag vara. Jag har dock icke tjänstgjort på fångelser utan på lasarett och fattigvårdsanstalter, men denna erfarenhet har jag gjort där, och den torde i huvudsak vara tillämplig på tjänstgöring å fångelser.

Det har vidare framhållits här av herr statsrådet och chefen för justitiedepar- tementet, att beviljandet av ett anslag, som vederbörande myndighet icke har begärt, möter vissa betänkligheter. Jag tror, att riksdagen i förevarande fall kan taga risken. Om riksdagen icke förty beviljar detta anslag, så har den enligt min mening tydligt sagt ifrån, att den önskar ett arbete av detta slag i så hög grad som möjligt. Och jag tror icke, att ett sådant framhållande av saken från riksdagens sida är obehövt. Det är visserligen länge sedan, ungefär tio år, då jag talade i ärendet med en fängelsepräst. Av hans framställning om sin tjänstgöring framgick, att den gamle, något myndige fängelsedirektören på allt sätt eller åtminstone i många avseenden ville lägga hinder i vägen för fängel- sepastorns arbete i detta stycke, d. v. s. då det gällde samtal med fångarna i avsikt att sedligt påverka dem.

Herr talman! Fastän jag är så god sparsamhetsvän som någon annan, anser jag mig dock böra tillstyrka bifall till reservationen.

Herr Olsson i Kullenbergstorp: Herr talman! Det synes mig, som om denna fråga hade fått något större proportioner, än vad den i verkligheten torde förtjäna. Jag kunde förstått en del av det resonemang, som här förts, ifall statsutskottets majoritet hade föreslagit att taga bort all prästerlig verk- samhet på Långholmen, eller om man överhuvud hade förklarat sig vara emot en sådan verksamhet. Detta har emellertid utskottet icke gjort. Men diskus- sionen har här legat så, som om detta varit fallet.

Nu skulle jag vilja vädja till de herrar, som här uppträtt, om herrarna verk- ligen själva sakligt kunna avgöra, huruvida det icke är tillräckligt med vad Kungl. Maj:t på denna punkt föreslagit. Jag erkänner gärna, att jag icke själv besitter den kunskap i denna speciella fråga, att jag kan avgöra, om det verkligen är tillräckligt eller icke. Men jag tror, att denna min bristande kunskap delar jag med de allra flesta talare, som här uppträtt. De veta det lika litet som jag. Nå, då har jag att stödja mig på vad fångvårdsstyrelsen, som närmast bör förstå denna sak, har uttalat, ävensom på den utredning, som Kungl. Maj:t har gjort. Och det tycker jag må räcka för mig i denna fråga

som i så många andra frågor, som jag icke själv hinner tränga in i, och som jag icke själv personligen förut haft någon djupare kännedom om.

Nu säger man så här: Det kan väl så vara, att i allmänhet äro vi sparsamhetsvänner — det sade den siste talaren, och det sade herr andre vice talmannen — men på denna punkt får man icke spara. Men när det eljest gäller att indraga tjänster, så kan man vara med. Jag undrar, om det någonsin kan förekomma, när Kungl. Maj:t föreslår indragning av en statstjänst, att icke någon av de 380 riksdagsmännen kommer att stå upp och säga: »Detta är överhuvud en av de allra viktigaste tjänster, som vi ha. Denna tjänst bör icke indragas. Men däremot har jag ingenting emot att andra tjänster indragas.» Så låter det över hela fältet; det har man allt för väl erfarenhet om. Och det är just däri jag ger herr statsrådet rätt, att det är själva den tendensen, som i detta fall givit sig uttryck, att vi icke skola indraga några tjänster. Vilken post man än tar, så säger alltid någon: »Ja, den där tjänsten kunna vi icke ta.»

Nu är det en annan sak, om man själv har så inträngt i ämnet, att man kan säga: »Den här tjänsten får icke för *statens* bästa indragas.» Men det har jag icke kunnat säga beträffande den tjänst, som det nu gäller, och därför har jag följt Kungl. Maj:ts förslag. Och jag tror sannerligen, att andra kammaren utan synnerligen stor risk i detta fall kan följa Kungl. Maj:ts förslag, varför jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta yttrande herrar *Engberg*, *Paulsen* och *Sköld*.

Herr **Holmgren**: Herr talman! En föregående talare på Hallandsbänken konstaterade med tillfredsställelse den humanitära syn på fångvården, som blivit lagd under denna diskussion i kammaren. Det hänger visst samman med det förhållandet, att vi nu hava ett annat fångvårdssystem än förr, ett system, som visar sig på vissa punkter hava mycket goda resultat. Den moderna fångvården består ju icke uteslutande i att under en viss bestämd tid avskilja mindervärdiga element från möjligheten till kommunikation med samhället utan även i att utnyttja denna interneringstid för att söka moraliskt påverka de internerade, så att de i bästa fall vid frigivningen kunna komma tillbaka som fullgoda samhällsmedlemmar. Ett sådant arbete kan icke gärna ske på annat sätt, än att vederbörande lärare under konfessionslösa samtal på tu man hand med fångarna försöker höja dem moraliskt. Men för att kunna med framgång utföra ett sådant arbete kräves ju, att vederbörande lärare blir så att säga nära bekant med individen. Med de kortvariga frihetsstraff, som numera äro vanliga, är det klart, att ett sådant arbete måste oerhört forceras, om man skall nå positiva resultat. Hinner icke något sådant positivt resultat ernås, då är hela grundtanken med den moderna fångvården också åsidosatt. Sålunda: det behövs tillräckligt antal fullgoda arbetskrafter. Nu är det ju så, att man säger, att i skolorna är redan en klass med över trettio elever för stor för en och samma lärare att sköta. Här rör det sig om vida större antal elever, över ett hundra. Och läraren kan här icke undervisa alla på en gång, utan de skola meddelas undervisning en och en. Det är alldeles klart, att detta måste vara ett mycket svårt och krävande arbete.

Nu äger jag för min personliga del icke någon som helst erfarenhet om förhållandena vid våra fångelser, vare sig från ena eller andra sidan om gallret, så att jag kan icke åberopa någon sakkunskap i ärendet. Men av allt vad man här yttrat i denna debatt har jag icke kunnat bliva övertygad om det sakligt berättigade i att indraga den här ifrågavarande befatningen. Jag ställer mig därför på samma ståndpunkt efter debatten som jag stod före den samma, och åt vilken jag givit uttryck i den reservation, som åtföljer utskot-

Ang. anslag
till
fångvården.
(Forts.)

Ang. anslag
till
fångvården.
(Forts.)

tets betänkande, varför jag sålunda yrkar avslag på utskottets förslag i denna punkt och bifall till reservationen.

Herr **Anderson** i Råstock: Herr talman! Endast ett par ord.

Det har framförts från herr Lindqvist i Halmstad först och sedan av åtskilliga andra talare krav på att den utredning, som pågår inom fångvårdsstyrelsen om möjligheterna att indraga flera fängelser, måtte påskyndas. Jag sade i mitt första anförande, att en sådan utredning gjordes undan för undan, och det har också påpekats i debatten ett fall, som ligger så pass nära att varenda stockholmare känner till det, nämligen att Östermalmsfängelset har blivit nedlagt. Men jag vill i detta sammanhang passa på att säga, att det är icke så lätt att draga in fängelser, som man vid första påseendet kunde tro. Jag skall tillåta mig att framhålla, att det beror på transportmöjligheter och en hel rad andra omständigheter, som gripa in, så att man kanske vid ett ekonomiskt övervägande av vad som är lämpligast, när det gäller att behålla ett fängelse eller icke, kommer till det resultatet, att den ekonomiska vinsten blir ganska ringa.

Vad sedan beträffar personalens storlek är det klart, att som jag sagt förut, fångvårdsstyrelsen har haft sin uppmärksamhet riktad på den sidan av saken, men även detta är ett svårt spörsmål. Huru vilja herrarna göra, ifall man gör en indragning av personal så långt, att man icke står rustad vid någon större eller mindre, låt vara kanske tillfällig ökning av fångarnas antal? Vilja herrarna då, att man skall släppa efter på bevakningen, så att det skulle bli större möjligheter för vederbörande innanför gallren, som herr Holmgren uttryckte sig, att ge sig iväg? Släpper man kravet på noggrannhet därvidlag, då kan man komma ganska mycket längre, än man nu gjort, men gör man icke det, betvivlar jag, att man kan vinna så synnerligen mycket på den vägen. Ty det måste vara ordning på det hela, det måste hänga ihop, så att det icke uppstår luckor någonstans. Det är det jag velat fästa uppmärksamheten på.

Vidare nödgas jag säga, att om man tror, som från olika håll här sagts, att just det som prästen säger till vederbörande fånge har så utomordentligt upplyftande och påverkande betydelse och att det fattas så av vederbörande fånge, så tror jag, att man bedrar sig grundligt. Det är nog så att de, som skola komma en människa av detta slaget in på livet, måste, som det också sagts, visa sig hava personlig sympati och förmåga att vinna förtroende, det måste bliva en sorts vänskap, men ni skola icke försöka inbilla någon här, att icke den övriga fångvårdspersonalen i det avseendet har ungefär lika stora förutsättningar som prästen. Jag vågar säga, att just den humanitära behandlingen, känslan av att han behandlas som människa, även han, då han kommit in i fängelset, betyder minst lika mycket för fångens fortsatta utveckling till en hygglig människa, lika mycket *minst* som just den påverkan han kan utsettas för av en präst.

Sedan kanske jag också i egenskap av socialist och i egenskap av människa kunde våga säga det, att jag tror, att det är fördelaktigare, om man försöker att där nere i bottenlagren, varifrån rekryteringen av fångarna i regel sker, sätta in all kraft i förebyggande syfte. Det är hemmen, som i första hand skola ryckas upp, och att det är lättare att förekomma än att komma efter och bota, det är en så pass känd sak, att därom behöver knappast påminnas i detta sammanhang.

Så vill jag också säga att vad som förekommit i denna debatt tillfullo besannat riktigheten av den satsen, som här anförts, att det är lättare att besluta ett helt nytt ämbetsverk än att indraga en *enda* befintlig befattning.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, framställde herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes emellertid av herr Bengtsson i Norup, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Ang. anslag till fängvärdan.
(Forts.)

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 30 av utskottets förevarande utlåtande nr 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppsyningsförfarandet.

Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för nejpropositionen. Rösträkning begärdes emellertid av herr Olsson i Kullenbergs-torp, vadan namnupprop verkställdes. Därvid avgåvos 89 ja och 97 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Punkterna 31—37.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 38.

Lades till handlingarna.

Punkterna 39—46.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 47.

Lades till handlingarna.

Punkterna 48 och 49.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 12.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande, nr 14, i anledning av väckta motioner om förnyad utredning angående inrättande av en hovrätt för de fyra nordligaste länen; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 13.

Slutligen företogs till avgörande andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 5, i anledning av väckt motion angående beredande åt Privatbankens insättare av ersättning för förluster till följd av bankens konkurs.

Ang. ersättning åt Privatbankens insättare för förluster till följd av bankens konkurs.

Uti en inom andra kammaren väckt och till dess femte tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 40, hade herr *Fjellman m. fl.* föreslagit, att riksdagen

Ang.
ersättning åt
Privatbankens
insättare för
förluster
till följd av
bankens
konkurs.
(Forts.)

vill i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en utredning angående Privatbankens insättares begäran om ersättning för deras genom Privatbankens konkurs lidna förluster.

Utskottet hemställde, att ifrågavarande motion icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr Fjellman: Herr talman, mina damer och herrar! Ehuru den föreliggande frågan behandlats vid 1924 års riksdag och då avslagits i båda kamrarna och det är antagligt, att förhållandet blir detsamma i år, kan jag icke var med om att denna motion begraves i stillhet utan att några ord säges därom. Detta gör jag därför, att jag kommit underfund med att i de trakter, där dessa insättare äro bosatta, man är av den övertygelsen, att staten icke har handlat fullt rättvist.

Utskottet har icke frångått sin åsikt från år 1924 utan behandlat den här frågan lika kallt sakligt som då. Dock är det en tröst — mycket ringa visserligen — att utskottet i alla fall ger ett erkännande, då det säger, att det förstår och behjärtar de skäl, som föranlett mig att ännu en gång besvära kammaren med denna sak.

Under högkonjunkturens dagar var det en grupp av medborgare, som placerade sina ägodelar uti mer eller mindre tivelaktiga kristidsaffärer, i förhoppning att hastigt och lustigt kunna öka sin förmögenhet. Att det gick dessa människor galet, är ingenting att säga om — de hade sig själva att skylla. Men det fanns också en annan grupp av medborgare, försiktiga människor, vilka ansågo det tämligen riskfritt att placera sina ägodelar i gamla solida bankers aktier och lotter; men även dessa fingo vidkännas kristidens verkningar. Slutligen var det en tredje grupp personer, som behöll huvudet kallt hela tiden och icke inlät sig på några slags spekulationer. Dessa ansågo, att säkraste sättet att bevara sina slantar var att placera dem å sparskassa i ortens bankkontor. Här skulle deras penningar vara i lika säkert förvar, som om de stoppat in dem i en sparbössa, till vilken de själva förvarat nyckeln, eller lagt dem på kistbotten hemma hos sig. Det visade sig också, att dessa människor resonerat rätt, ty det har aldrig inträffat, att någon insättare förlorat ett enda öre.

Jag hörde debatten i första kammaren i detta ärende, och där uppträdde herr Winberg såsom den värste antagonisten mot Privatbankens insättare. Han ansåg skälet, varför man icke kunde bifalla motionen, vara det, att denna bank. Privatbanken, var — *ett kristidsföretag!* Men, mina damer och herrar, var gick då gränsen under den tiden mellan kristidsföretag och icke kristidsföretag? Jag är övertygad om, att månet präktigt affärsföretag och mången renhårig och bra affärsman någon gång under den tiden, kanske utan att själv veta det, var ute på mark, som kristiden frambragt. Hur skall man då under sådana omständigheter kunna begära, att allmänheten, särskilt ute på landsbygden, skulle kunna göra skillnad mellan vad som var kristidsföretag och icke kristidsföretag!

Man har också som skäl anfört, att Privatbanken gav $\frac{1}{2}$ procents högre utdelning på insatta medel, och att detta borde vara skäl nog för allmänheten att draga öronen åt sig. Jag är övertygad om, att massor av människor icke visste om, att de fingo högre utdelning i Privatbanken än i andra banker. En småskollärrinna i södra Sverige hade sparat ihop etthundra kronor och skulle sätta in dem i säkert förvar. Hon satte in dem i byns enda bankkontor, i full övertygelse om att hon där hade sina penningar säkrade. Hur är det

möjligt att begära, att denna människa skulle förstå eller ens kunna tänka sig, att detta byns enda bankkontor var ett kristidsföretag, därför att det ägdes av Privatbanken, men att grannbyns enda bankkontor inte var ett sådant företag, därför att det ägdes av Lantmannabanken? Eller hur skulle man kunna begära, att hon, därför att bankkontoret i hennes egen by gav $\frac{1}{2}$ procent högre utdelning, skulle gå förbi det kontoret och företaga en resa till bankkontoret i grannbyn, som gav $\frac{1}{2}$ procent lägre utdelning? Det är för mycket begärt.

Nej, mina damer och herrar, skälet varför man icke vill behjärta dessa insättares böner är absolut det, att denna bank, Privatbanken, var den första bank, som råkade i svårigheter. Hade dessa svårigheter inträffat två år senare, samtidigt med Lantmannabankens och Kreditkassans svårigheter, hade för visso icke hjälpen uteblivit. Staten hade nämligen icke den tiden, när Privatbankens svårigheter inträffade, börjat med sin stödjande och hjälpande verksamhet — att bringa hjälp till självhjälp och dylikt.

Insättarna i Privatbanken ha på senare tider fått ännu mer vatten på sin kvarn, enär det visat sig, att staten icke allenast hjälpt *insättarna* i andra banker, utan även räcker sin stödjande och hjälpande hand till *aktieägarna*. Ty något annat än hjälp kan det väl icke sägas vara, när det tillåtes bankerna att hava en så stor skillnad mellan inlånings- och utlåningsräntan; detta gör ju, att man kan i bankerna undvika eljest nödiga avskrivningar, varigenom aktiernas värde kan upprätthållas.

Nu har det inte begärts, att dessa insättare skulle få ersättning, utan endast att en utredning skulle verkställas, så att man kunde få se vilka de verkliga spararna i detta fall äro. *Dessa* sparare anser jag, att staten har en lika stor moralisk skyldighet att hjälpa som insättarna i andra banker. Jag själv har aldrig haft med Privatbanken att göra, men jag känner en hel massa människor i små omständigheter, som ha råkat illa ut för detta företag, och därför anser jag ömmande skäl tala för bifall till motionen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till min motion.

Med herr Fjellman förenade sig herrar *Månsson* i Erlandsro och *Nilsson* i Hörby.

Herr Laurén: Herr talman! Utskottet förstår mycket väl de känslor, som bemäktigat sig de insättare i Privatbanken, vilka förlorat 23 procent av sina insatta penningar. Men därifrån och till att bidraga till att staten skall ersätta denna förlust, anser utskottet vara ett långt steg. Staten kan dock icke vara ersättningsskyldig för dessa belopp. Om man skulle dra ut konsekvenserna av ett sådant antagande, som att staten här skulle vara ersättningskyldig, så skulle man komma synnerligen långt.

Låt oss tänka oss, att staten har en fartygsinspektion, som har till uppgift att besiktiga ångbåtar, segelfartyg o. dyl.! Dessa äro besiktigade, när de gå ut ur hamnen, men lida skenmsbrott under resan på grund av manipulationer, som kanske stå i nära samband med vad som förekommit i Privatbanken. Skulle då staten vara skyldig ersätta den skada, som därigenom vållats? Jag tror, att svaret icke kan bli mer än ett: staten har icke den skyldigheten.

Sedan tager man fram några exempel på att staten givit sitt stöd åt andra banker, och den ärade motionären har nyss sagt, att om Privatbanken icke varit den första utan kommit något senare, är antagligt, att även den fått dra fördel av statens stöd. Det är ju dock synnerligen svårt att påstå vad man omöjligt med säkerhet kan veta och det är väl knappast troligt ändå, såsom denna Privatbank sköttes, att staten skulle trätt emellan.

Den utredning, som motionärerna här begärt, ha vi ansett vara överflödig. Det förelåg nämligen vid utskottets behandling av motionen förlidet år en

Ang.
ersättning åt
Privatbankens
insättare för
förluster
till följd av
bankens
konkurs.
(Forts.)

Ang.
ersättning åt
Privatbankens
insättare för
förluster
till följd av
bankens
konkurs.
(Forts.)

fullständig utredning, hur det tillgick, när Privatbanken fick gå i konkurs, och utskott sade då, att det enda, som icke blivit utrett, var, huruvida ömmande omsändigheter förelågo för att ge dessa sparare tillbaka sina penningar.

Jag vill erinra om, att det icke bara var de fattiga eller mindre bemedlade spararna, som gjorde förluster på Privatbanken; även åtskilliga andra personer förlorade pengar men under sådana förhållanden, att någon ersättning till dem icke kunde ifrågakomma. De hade sålt aktier till bankens chef, därvid de fått betalning genom depositioner i banken, och dessa aktier voro mången gång så högt betalda, att när vederbörande sedan utfingo 77 % av sina depositioner, voro de under tak under alla förhållanden. Och att utreda, i vilka fall ömmande omständigheter föreligga, låter sig väl näppeligen göra. Är t. ex. den lärarinna, som motionären talat om och som förlorat 23 kronor av sina insatta 100 kronor, i ömmande omständigheter och bör hon därför få ersättning? Eller är en annan person, som satt in 1,000 kronor och förlorat 230 kronor, i sådana omständigheter? Det är detta vi ansett omöjligt att besvara, och när, som jag nämnde, vår åsikt är, att staten icke är ersättningsskyldig, ha vi även i år måst avstyrka motionen.

Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Paulsen: Herr talman! Jag kan icke värja mig för den tanken, att motionären i detta fall ändå har rätt. Man får komma ihåg, att människor icke voro vana vid bankkrascher vid den tid, Privatbanken gick omkull. Det hade gått in i medvetandet hos allmänheten, att alla bankföretag voro säkra. Detta stödde man dels därpå, att bankkrascher förut aldrig förekommit i detta land, och dels på att man hade en bankspektion, som man ute i landet trodde hade möjlighet att se till, att varje bank skötte sina utlåningar och inlåningar så, att ingen orättfärdighet komme att ske. Att bankspektionen icke hade en instruktion, som möjliggjorde detta, kan man icke begära att menige man skulle ha reda på. Det berodde därför helt och hållet på en slump, om folk förlorade sina insatta pengar på Privatbanken. Om Privatbanken hade bankkontor i en by, satte man in sina pengar där, och man sökte icke upp grannbyns bankkontor, därför att den banken kanske var säkrare, då man nämligen, som jag sade, ansåg alla banker lika säkra. Riksdagen har ju också gått in för att hjälpa andra banker i sådana fall, som enligt min uppfattning — om än utskottet anser motsatsen — äro fullt jämförliga; man kan i detta sammanhang tänka på Värmlandsbanken, Kopparbergsbanken o. s. v. Jag är fullt övertygad om, att hade kraschen med Privatbanken kommit ett par år senare, hade man förfarit på samma sätt som beträffande de andra bankerna, där t. o. m. aktieägarna fått hjälp. Då det nu begäres utredning endast därom, huruvida insättarna skola få någon hjälp, tycker jag det vore rent orättfärdigt att icke bifalla motionen, och jag yrkar därför, herr talman, bifall till densamma.

Herr Olsson i Berg: Herr talman! Avsikten med föreliggande motion är, som vi finna, att få till stånd en utredning om, huruvida det kan beredas mindre bemedlade eller de verkligt behövande av insättare någon hjälp därför att de förlorat 23 % av sina insatta medel. Utskottet synes mena, att denna förlust icke är ruinerande, men, det betyder dock icke så litet för det fattiga eller mindre bemedlade folket, om man gör sådana förluster. Dessutom har staten hjälpt andra banker nästan vid samma tid som Privatbanken kom på obestånd. Under sådana förhållanden tycker jag det är orättvist, att man icke gör någonting här i de fall, då verkligt ömmande omständigheter föreligga. Insättarna i banken äro icke bara från Skåne — varifrån en del talare ha uppträtt till förmån för motionen — utan från många olika håll. Jag känner flera från det län jag

tillhör, som förlorat pengar på Privatbanken — själv har jag icke haft någon del i banken. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till motionen.

Herr Röing: Herr talman! Herr Paulsen på Malmsöhusbanken fann, att det vore orättfärdigt, om andra kammaren icke bifölle motionen. Ja, meningarna äro även i denna fråga delade, herr talman. Ty jag anser i motsats till herr Paulsen det vara orättfärdigt att försöka övervältra på staten följden av enskildas handlingssätt. Jag anser att de enskilda själva böra stå ansvariga för sina insättningar i Privatbanken, och jag ber på det varmaste få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr *Hamrin* instämde häruti.

Herr Paulsen: Herr talman! Jag ber endast att få rikta den frågan till herr Röing, om han även ansåg det orättfärdigt, att riksdagen hjälpte de övriga bankerna för ett par år sedan.

Herr Röing: Om den ärade talaren genomgår riksdagens protokoll, skall han finna, vilket yrkande jag framställde, när det förelåg en kungl. proposition angående understöd till Lantmannabanken, och han skall konstatera, att mitt yttrande då står i full överensstämmelse med mitt yttrande i dag.

Herr Lithander: Herr talman! Jag anser, att ett bifall till motionen skulle i sina konsekvenser vara mycket farligt, då man icke kan överblicka vad man i så fall till slut kan tvingas ge sig in på. Jag yrkar därför bifall till utskottets hemställan.

Herr Nilsson i Hörby: Herr talman! Jag tror man måste medgiva, att insättarna i Privatbanken nog varit föremål för en särskilt ogynnsam behandling. Dessa människor kunna dock icke förstå, att de skola vara de enda insättare här i landet, som skola förlora pengar på bankernas obestånd. Det visade sig ju, när depressionen inträdde, att starka krafter voro i rörelse för att hålla igen i detta avseende, så att icke insättarna skulle förlora något av sina medel.

Vidare vill jag gentemot herr Röing säga, att jag undrar, om det icke även nu pågår en viss rörelse för att skydda både insättarna och aktieägarna i bankerna. Jag kan åtminstone för min del icke förklara den stora marginal, som nu förefinnes mellan inlånings- och utlåningsräntan i våra affärsbanker, på annat sätt än att man därigenom vill skydda icke blott insättarna utan även aktieägarna för förluster. I föreliggande motion har dock icke begärts mera än att man i någon mån skall ge *insättarna* ersättning för deras förluster.

Herr Paulsen: Herr talman! Jag skulle vilja fråga herr Lithander, vilka farliga konsekvenser, som skulle kunna uppstå därav, att riksdagen beslöte att gå in till Kungl. Maj:t med en skrivelse, däri det begäres utredning rörande de fall, som verkligen äro ömmande i förevarande avseende. Kan det verkligen bli några farliga konsekvenser? För min del tror jag det icke.

Herr Lithander: På denna fråga vill jag svara, att redan den omständigheten att man gäve sig in på en sådan utredning som den föreslagna med den tanken, att skattebetalarna i sista hand kunde få kläda skott för vad banken förlorat, skulle betyda, att man i någon mån godtager en princip, som är ödesdiger, därför att den kan medföra konsekvenser av den art, att de överhuvud taget icke kunna överblickas. Under sådana förhållanden tycker jag det är

Ang.
ersättning åt
Privatbankens
insättare för
förluster
till följd av
bankens
konkurs.
(Forts.)

bättre, att riksdagen först som sist säger ett bestämt nej. Jag är ledsen för att riksdagen någon gång givit sig in på en sådan väg, som man här talat om, ty det är just de tidigare fallen i det avseendet, som sedan i det oändliga åberopas såsom skäl för att gå vidare. Sådana utgifter böra icke få drabba skattebetalarna.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Votering begärdes emellertid av herr Fjellman, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammaren bifaller femte tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den i ämnet väckta motionen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensningförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 14.

Avgåvos två motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 50, angående försvarsväsendets ordnande, nämligen:

nr 284 av herr *Lovén m. fl.*; och

nr 285 av herr *Holmgren*.

Dessa motioner bordlades.

§ 15.

Anmäldes och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 69, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 6, 7, 8 och 21 §§ i lagen den 14 juni 1917 om införsel i avlöning, pension eller livränta, dels ock i ämnet väckta motioner; och

nr 70, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 2, 3, 8 och 9 §§ i lagen den 25 maj 1894 angående jordfästning.

§ 16.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets utlåtande, nr 7, i anledning av väckta motioner om sänkning av åldersgränsen för dels politisk och dels kommunal rösträtt:

första lagutskottets utlåtanden:

nr 15, i anledning av väckt motion med förslag till lag angående ändrad lydelse av 15 kap. 22 och 24 §§ strafflagen; och

nr 16, i anledning av väckt motion angående upphävande eller ändring av 10 kap. 14 § strafflagen; samt

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 9, i anledning av väckt motion om statens övertagande av hela verksamheten för fullföljande av lagen om försäkring för olycksfall i arbete;

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 11 kap. 2 och 4 §§ vattenlagen; och

nr 11, i anledning av väckt motion angående förändrad grund för beräkning av ersättning till arbetare, som blivit skadad genom olycksfall i arbete, under den s. k. karenstiden.

§ 17.

Justerades protokollsutdrag.

§ 18.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Aarnseth</i>	under	6 dagar fr.	o. m.	den	12 mars,
» <i>Eriksson</i> i Västbro	»	5	»	»	12 »
» <i>Vahlstedt</i>	»	3	»	»	12 »
» <i>Blomquist</i>	»	4	»	»	13 »
» <i>Olofsson</i> i Digersnäs	»	2	»	»	13 »
» <i>Jansson</i> i Falun	»	3	»	»	13 »
» <i>Lillicreutz</i>	»	3	»	»	12 »
» <i>Andersson</i> i Grimbo	»	3	»	»	12 »
» <i>Spångberg</i>	»	5	»	»	13 »
» <i>Mogård</i>	»	3	»	»	13 » och
» <i>Hedin</i>	»	5	»	»	14 »

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3,13 e. m.

In fidem
Per Cronwall.